

PAKİSTAN DEVLETİNİN KURULUŞU

Yazan : *Bilâl N. ŞİMŞİR*

I — GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşının en önemli sonuçlarından bir tanesi de, hiç şüphesiz ki, sömürgeciliğin yıkılışıdır. Birinci Dünya Savaşı, yüzyıllardır dünyaya hükmetmiş ve dünyayı sömürmüş olan Avrupa'ya ilk darbeyi indirmişti. Bu darbe, sömürge imparatorluklarını oldukça zayıflatmış fakat yıkamamıştı. Yirmi yıl sonra gelen İkinci Dünya Savaşı, ikinci darbeyi indirdi. Bu, son ve öldürücü darbe oldu. Esasen son derece gelişmiş olan milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri karşısında sömürgeci devletler daha fazla tutunamadılar. İkinci Dünya Savaşı üstünden on yıl geçmeden Güney-Doğu Asya'da üç sömürge imparatorluğu hemen hemen aynı zamanda çöküp gitti. İngiliz, Fransız ve Hollanda imparatorluklarının yerinde, bu bölgede, on yıl kadar kısa bir zaman içinde on tane bağımsız devlet doğdu. Bu, 600 milyon insanın, başka bir deyimle, insanlığın dörtte birinin kurtuluşu demektir. (1)

Bu arada, 14 Ağustos 1947 de, Hindistan ufuklarından da yeni bir ayyıldız doğdu, yani Pakistan devleti kuruldu. 80 milyonluk nüfusu ile bu yeni devlet, dünyanın sekizinci büyük devleti ve en büyük müslüman devletidir. Hiç yoktan böyle bir devletin yaratılışı, başlıbaşına, devrimizin en önemli tarihî olaylarından bir tanesidir.

1930 yılında, ilk defa olarak şair ve filozof Dr. Muhammed İkbâl tarafından Hindistan'da bağımsız bir müslüman devleti fikri ortaya atıldığı zaman, bu, bir şairin hayali olarak görülmüştü. Hindistan'ın bugünkü önderi Pandit Nehru, 1936 da, bu fikri "saçma" ve "küçük muhayyilelerin uydurması" olarak vasıflandırmış ve gerçekleştirilmesi imkânsız olduğunu iddia etmişti. (2) O zamanlar Nehru gibi düşünen daha birçok kimse vardı. Hatta 1940 yılında Müslüman Birliği Partisi tarafından Pakistan fikrinin resmen kabul edilmesinden sonra dahi

1 Tibor MENDE, *L'Asie du Sud-Est entre Deux Monde*, (İngilizceden Çeviren: René GUYONNET) Paris; 1954, s. 7

2 Javarharlal NEHRU, *Autobiography*, London : 1936, s. 469. (Nakleden: Richard SYMONDS, *The Making of Pakistan*, London: 1949, s. 14)

aynı şekilde düşünenler az değildi. Bazı kimseler Hindistan Müslümanlarının bir millet olmadığını iddia ediyor ve bağımsız bir müslüman devletinin gerçekleşebileceğine inanmıyordu. Bir çok kimseler ise Hindistan'ın parçalanmasına ve bağımsız bir Pakistan'ın kurulmasına itiraz ediyordu. Böyle olduğu halde, nasıl olup ta kısa bir zaman sonra bağımsız bir Pakistan devleti doğmuştur? Bunun gerçekleşmesi, nasıl ve ne şekilde olmuştur? Kısacası, bu dost ve müttefik büyük milletin bağımsızlık mücadelesi incelenmiye değer.

II — HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARI

1) İngilizlerin Gelişine Kadar Hind Müslümanları

Pakistan devletinin kuruluşunda, diğer faktörler yanında bilhassa din faktörü büyük rol oynamıştır. Bugün de İslâm dini Pakistan'da çok önemli bir müessesedir. Hatta Pakistan devletinin resmî adı, "Pakistan İslâm Cumhuriyeti" dir. Şu halde, bir taraftan Hindistan yarımadasına İslâmiyetin girişinden, öte taraftan da Hindulardan ayrı bir millet olan Pakistanlıların menşinden kısaca söz açmak yerinde olacaktır.

Pakistan topraklarına İslâmiyet daha Peygamber zamanında, VII. yüzyılda, Araplarla birlikte girmiştir. İslâmiyeti kabul etmiş olan bazı Arap tüccarları ve denizcileri bu devirde Hindistan kıyılarına yerleşmişler ve temas ettikleri yerli halkın bir kısmını müslümanlaştırmışlardır. Zenginliklerini Arap tüccarlarına borçlu olan bazı mihracalar da, Araplara şirin görünmek için, uyruklarının İslâmiyeti kabul etmelerine göz yummuşlar, hatta bu hareketi teşvik etmişlerdir. (3)

Peygamberin ölümünden sonra, sırasıyla, Medine, Şam ve Bağdat Halifeleri İslâmiyeti yaymak için uğraşmışlardır. Bu arada Şam Halifeliği zamanında, Basra valisi tarafından, İslâmiyeti yaymak için Muhammed İbni Kasım adında birisi Hindistan'a gönderilmiştir. 711 - 712 yıllarında Sind bölgesini zapteden bu zat, buraya İslâmiyeti sokmuştur. Halifeliğin otoritesi, burada ancak IX. yüzyıla kadar sürmüştür, ama o zaman İslâmiyeti kabul eden Sind halkı, bugüne kadar müslüman olarak kalmıştır.

Daha geniş ölçüde İslâmiyet Hindistan'a güneyden Araplar yoluyla değil, fakat kuzeyden Türkler yoluyla girmiştir. (4) "Müslüman Türkler Hindistan'a Gazne devletinin güneye doğru büyümesiyle gir-

3 SYMONDS, *op. cit.*, s. 19

4 *Ibid*, s. 20

mişlerdir". (5) Gazneliler önce Sevkütekin'in saltanatı (977 - 997) zamanında, daha sonra bilhassa Mahmud (998-1030) devrinde Hindistan'a bir çok akınlar yapmışlar ve buralara İslâmiyeti yaymışlardır. Sadece Sultan Mahmud, Hindistan'a 16 sefer yapmış ve Pencap'ı zaptederek buraya İslâmiyeti sokmuştur. Gaznelilerden sonra, gene bir Müslüman Türk devleti olan Gur devleti (6), Hindistan'da hüküm sürmüş ve İslâmiyeti yaymaya devam etmiştir.

Gur devletinden sonra ise Hindistanda Birinci Delhi Türk Sultanlığı devri (1193 - 1451) gelir. Delhi Sultanlığı, hem daha uzun sürmüş, hem de daha geniş bir alana yayılmıştır. Diğer taraftan Delhi'ye yerleşip orayı merkez yapmak, Hindistan'daki Müslüman Türkler için bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü Delhi, Gence ve Sind ovalarını ayıran bölgedir. Ve oradan Müslüman Türkler kuzeydeki dağlık bölgeye karşı bağımsız olarak her iki ovaya daha kolaylıkla egemen olabilecek duruma geçmişlerdir. (7) Fakat belirtmek gerekir ki, Delhi Müslüman Türk sultanları bütün kuzey Hindistan'ı ellerine geçirdikleri halde iç ve güney bölgelere hakim olamamışlardır. Bu yüzden, İslâmiyet, iç ve güney Hindistan bölgelerine geniş ölçüde yayılamamıştır.

Delhi Müslüman Türk hanedanını Hindistan Türk - Mogol İmparatorluğu takip etmiştir. (1526.-1857) (8) Bu devre, Hindistan Tarihinin en parlak devrelerinden biridir. Ne Gazneli Mahmud, ne de ondan sonra gelen çeşitli Türk hanedanları Hindistan'ın tamamını ellerine geçirmeye muvaffak olamadıkları halde, Türk - Mogol İmparatorluğu zamanında Hindistan'ın hemen hemen tam birliği sağlanmıştır. Batıda Osmanlı Türklerinin büyük sultanı Kanunî Mohaç savaşını kazanır ve Viyana'yı kuşatırken öte tarafta Babür Şah (1483 - 1530) ta Hindistan'da İmparatorluk kurmaya çalışıyordu. Timur soyundan olan Babür, Hindistan Türk - Mogol İmparatorluğunun kurucusudur. 1526 yılında kurduğu İmparatorluk, dört yıl sonra onun ölümü ile bir müddet berberiksiz ellerde kalmış, fakat Babür'ün torunu Ekber Şah (1542 - 1605) İmparatorluğu daha da kuvvetlendirmiştir. Ekber Şah, Hindistan Türk - Mogol İmparatorlarının en büyüğü ve en kudretlisidir. Afganistan'ı ve Hindistan'ın hemen hemen tamamını idaresi altına almaya muvaffak

---

5 Y. Hikmet BAYUR, **Hindistan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, Ankara: 1946 cilt I, s. 127

6 Gur Devleti için bak., **Ibid.**, ss. 251-268

7 **Ibid.**, s. 269

8 Bu konuda bak., Halis BIYIKTAY, **Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu**, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, İstanbul: 1941

olmuş, ayrılıklara, iç kavgalara son vermiş ve kuvvetli bir idare sistemi kurmuştur.

Fakat, Türk - Mogol İmparatorları zamanında Hindistan'da İslâmiyet çok fazla yayılmamış, hatta gerilemiştir. Babür Şah'ın saltanatı esasen çok kısa sürmüştü. 49 yıl hükümdarlık yapan Ekber ise, İslâmiyeti yaymakla katiyyen meşgul olmamıştır. İmparatorluğun bütün halkını kendisine bağlamak ve böylelikle devletin kudretini bir kat daha arttırmak amacıyla Ekber Şah, Hinduizm, Müslümanlık ve Hristiyanlık gibi mevcut dinlerden farklı ve kendisini tanrılaştırmayı hedef tutan bir din kurmaya teşebbüs etmiştir. (9) Bu arada, Müslümanların imtiyazlı durumlarını biraz kısmış, gayri müslimlerden alınan cizye vergisini kaldırmıştır.

Kendisinden sonra başa geçen Cihangir (1605 - 1627) ,ve Âlemgir (1618 - 1707) gerçi aynı din siyasetini gütmemişlerdir ama bunların devrinde de İslâmiyet çok fazla yayılamamıştır. Çünkü, İslâmiyetin ilk devrelerdeki yayılma hızı artık kalmamıştı. Esasen Hindistan Türk - Mogol İmparatorluğu da bu tarihlerde gerilemeye ve çökmeğe yüz tutmuş ve yerini yavaş yavaş İngilizlere bırakmıştır.

İslâmiyetin Hindistan'a yayılması, kılıç kuvvetiyle değil de gönül rizasiyle olduğu, genel olarak kabul edilmektedir. Bunda Hindistan'da hüküm süren çeşitli Türk hanedanlarıyla beraber, Orta Asya'nın Moğollar tarafından zaptedilmesinden sonra Kuzey Hindistan'a sığınan birçok müslüman din adamlarının ve müslüman misyonerlerinin de büyük rolleri olmuştur. (10) Esasen yerli halk, İslâmiyetin daha üstün ve daha ulvî bir din olduğunu anlamakta gecikmemişti. Gerçekten, Tanrı huzurunda zengin, fakir; aşağı ve üstün tabaka farkı tanımayan İslâmiyeti, kast sisteminden usanmış olan fakir halk seve seve kabul etmekte tereddüt etmemiştir ve bu dinin mahiyeti anlaşılır anlaşılmaz, kütle halinde katılmalar başlamıştır. Bu yüzden, Pakistan müslümanları bugün bile en samimî müslümanlar arasında sayılır.

Esasen Müslüman Türklerin Hindistan'da hüküm sürmeleri, Müslümanlığı kabul eden halka birçok üstünlükler bahşetmişti. Yüksek makamlara daima müslümanlar getirilmiş veya Müslüman olmak, Ekber zamanı müstesna, daima bir tercih sebebi sayılmıştı. Müslümanların Hindulara veya diğer gayri müslimlere üstünlüğü, İngilizlerin Hindistan'ı zaptetmelerine kadar sürmüştür.

9 SYMONDS, *op. cit.* s. 23

10 *Ibid.*, s. 20

Din bakımından Müslüman olan Pakistanlıların, hangi ırka mensup olduklarını tâyin etmek ise oldukça güçtür. Çünkü, Hindistan yarımadasına çok eski zamanlardan beri birçok ırklar gelip yerleşmişlerdir. Bu bakımdan, Hindistan bir "ırklar halitası" gibidir. Bununla beraber, Hindistan'daki ırkların tasnifleri yapılmamış değildir. Bugün, Hindistan'da başlıca dört ana ırk oturduğu kabul edilir. (11) : Türk - İran tipi, Hint - Avrupa tipi, Dravitler ve Mogoloitler. "Avrupa zihniyetine uygun olarak yapılan sınıflamalarda dahi Dravitlerle beraber Hint'e daima en kuvvetli Türk ırk ve unsurlarının aktığı ve yerleştiği göze çarpmaktadır." (12) Bu bakımdan, hiç değilse Batı Pakistan'da Türk ırkının hakim ırk olduğu söylenebilir. "Afganlar, Beluçlar, Tacıklar, Sint halkının ve Pencaplıların bir kısmı ve bunlar arasında Jatların çoğu" Türk - İran ırkındandırlar. (13) Buralarda yüzyıllarca sürmüş olan Türk hakimiyeti sırasında fatihlerle yerli halkın az veya çok karışmış olduğu bir gerçektir. Bunu kuvvetlendiren bir delil de Ordu dilinin özelliğidir. Hindistan'da her biri birçok lehçeye ayrılmış olan yüz kadar dil konuşulur. Bunların içinde en önemlisi, 100 milyona yakın bir yığın tarafından konuşulan ve yazılan Ordu dilidir. Adının da delâlet ettiği gibi, Ordu dili, Türk ordularının yerlilerle temas ve alış-verişlerinin bir sonucu olarak doğmuştur. (14) Türkçe, Arapça, Farsça ve yerli lehçelerin bir nevi birleşimi olan Ordu dili, bütün Pakistan'da konuşulan ve herkes tarafından anlaşılacak müşterek dildir. (15)

Pakistan Müslümanlarının, kısmen eski fatihlerin torunları olduğunu, kısmen de tıpkı Ordu dili gibi, başta Türk ırkı olmak üzere, çeşitli ırkların birleşmesinden meydana gelmiş bir topluluk olduğunu söylemek, hata olmaz. Şurası muhakkak ki, Hindistan müslümanları, din, dil, ırk, yaşayış, gelenek, v.s. bakımından Hindulardan ayrıdırlar. Bu ayrı topluluğun veya milletin ayrı ve bağımsız bir de vatani olması en tabii bir haktır. Ancak bu aziz emele ulaşmadan önce Hindistan Müslümanlarının uyanmaları, millî benliklerini elde etmeleri ve bir taraftan Hindularla, diğer taraftan da İngilizlerle çetin bir mücadeleye girişmeleri gerekecektir. Gerçekten Hind Müslümanları da, diğer birçok Asya, Afrika ve hatta Amerika milletleri gibi, uzun yıllar İngiliz boyunduruğu altında yaşamak zorunda kalmışlardır.

11 BAYUR, *op. cit.* s. 4

12 BIYIKTAY, *op. cit.* s. 3

13 BAYUR, *op. cit.* s. 4

14 BIYIKTAY, *op. cit.* s. 4

15 **Pakistan**, Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği Tarafından Hazırlanmıştır, İstanbul: 1950., s. 37

İngilizlerin Hindistan'a yerleşmeleri, yavaş yavaş sızma yoluyla ve Doğu Hind Kumpanyası (1600 - 1857) kanalıyla olmuştur. Bu sızma, daha Türk - Moğol İmparatorlarından Cihangir zamanında başlamıştır. (16)

2) İngilizlerin Hindistan'a gelişi ve Hind Müslümanları

Hindistan, ticarî gaye ile sömürgeleştirilen ülkelerin tipik bir örneğidir. Bu ülkenin muazzam zenginlikleri öğrenildikten sonra Avrupa milletleri buraya karşı yakın ilgi duymaya ve ticaret yollarını araştırmaya başlamışlardır. Orta çağın sonuna kadar Hindistan ile Avrupa memleketleri arasında ticaret kara yollarıyla yapılıyordu. Fakat 1498 yılında Vasco de Gama'nın Malabar kıyılarına çıkışı, Ümit Burnu yolunu tanıttı. Deniz yolunun yakınlığı, oldukça rahat bulunuşu ticareti o tarafa aktardı. Avrupa'nın dinamik denizci devletleri Hindistan'a girmeğe başladılar. Bunlar, Portekizler, Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlardı. Bunlar Hindistan'a gelir gelmez aralarında şiddetli bir rekabet başladı. Önce Hollandalılarla İngilizler bir olarak Portekizleri ezdiler. Sonra İngilizler, Hollandalılara ve Fransızlara dönerek onları da Hindistan'dan atmaya muvaffak oldular ve böylelikle bu ülkede geniş faaliyet imkânı elde ettiler. Bundan sonraki mücadele Hindistan halkı ile İngilizler arasındadır ve bu mücadeleyi İngilizler adına 1857 yılına kadar Doğu Hind Kumpanyası yapmıştır.

Doğu Hind Kumpanyası, Hindistan'ın zenginliğinin anlaşılması üzerine, Kraliçe Büyük Elizabeth zamanında, 1600 yılında, İngiliz tüccarları tarafından kurulmuştu. 1661 yılında yenilenererek daha da kuvvetlendirilen Doğu Hind Kumpanyası, Hintte ticaret yapma inhisarını, para çıkarma, adli kaza ve mahallinde harp ve sulh yapma yetkisini aldı. Nihayet Cihangir bu Kumpanyaya Hindistan'ın bazı şehir ve limanlarında ticaret daireleri kurma müzadesi verdi. (17)

Bir taraftan Hindistan Türk - Mogol İmparatorluğunun çökmeye yüz tutmuş olması, diğer taraftan da gayet geniş yetkilerle mücehhez olan Doğu Hind Kumpanyası faaliyet ve entrikalarını arttırması, İngilizlerin Hindistan'da yerleşmelerini daha da kolaylaştırmıştır. Hele 1707 yılında Şah Âlemgir'in ölümünden sonra Türk - Mogol İmparatorluğu parçalanmaya başlamıştı. Artık Hindistan'ın Ekber zamanındaki birliği ve kudreti kalmamıştı. Raçaların, Nizamların idaresi altındaki küçük küçük beylikler ortaya çıkmıştı ve bunlar birbirleriyle durup

16 BIYIKTAY, *op cit.* s. 89

17 *Ibid.*, s. 104

dinlenmeden mücadele ediyorlardı. İngilizler bu fırsattan faydalanmayı bildiler. Racaların, Nizamların ve çeşitli grupların aralarını daha da açtılar. Ayrılıkları körüklediler. Bazan bir tarafı, bazan da karşı tarafı tutarak rakiplerini birbirlerine kırdırttılar. Kısacası, İngilizler *parçala ve hükmet (divide et impera)* siyasetini ustaca kullanarak Hindistan'ın büyük bir kısmını ellerine geçirdiler. Hindistan halkı, kendi iç kavgalarından, İngilizlerle savaşmaya pek vakit bile bulamamıştır. Ancak 1857 yılındadır ki İngilizlere karşı geniş ve şiddetli bir ayaklanma olmuştur fakat, onun da Hindistanlılara bir faydası dokunmamıştır. Bununla beraber, "Sipahi isyanı" denen bu ayaklanma, İngilizlerin Hindistan siyasetinde bir dönüm noktası sayıldığı için üzerinde biraz durmak yerinde olacaktır.

1857 yılına kadar, İngiliz halk efkârı, Asya sömürgelerinden ziyade Afrika sömürgeleri ile ilgileniyordu. Hindistan ise, henüz hukuken İngiliz İmparatorluğunun bir parçası değildi. Hindistanla uğraşan Doğu Hind Kumpanyası idi. Kumpanyanın kendine mahsus maliyesi, kara ve deniz kuvvetleri, diplomasisi vardı. Yani Hindistan İngiltere Hükûmetine pek pahalıya mal olmuyor, onun masrafları Kumpanyanın hissedarları tarafından ödeniyordu. 1815 yılında Doğu Hind Kumpanyası Hindistan'ın ancak güney ve orta kısımlarına hakimdi. Fakat bu tarihten 1849 yılına kadar Kumpanyanın hakimiyet alanı oldukça genişlemiş nihayet 1843 - 1849 yıllarında Sind ve Pencap ta Kumpanyanın eline geçmişti. (18)

1849 yılında Genel Vali tayin edilen Kont Dalhouse, Hindistan'da Hristiyan misyonerlerin çalışmalarını da kolaylaştıracak bazı islahata girişmişti. Hindistan halkı, bundan, Genel Valinin kuvvet yoluyla Hristiyanlığı yaymak istediği mânasını sezmiştir. Esasen Doğu Hind Kumpanyasının haksız ve adaletsiz idaresinden usanmış olan halkın memnuniyetsizliği bu olay üzerine bir kat daha artmış ve 9 Mayıs 1857 de isyan patlak vermiştir. Delhi'nin 70 kilometre kadar kuzey doğusunda bulunan Mirat'ta çıkan ayaklanma, çabucak yayılmış ve ilk önce Türk - Moğol İmparatorlarının eski başkenti Delhi şehri âsilerin eline geçmiştir. Kumpanyanın elinde yarı esir bir durumda bulunan Türk - Mogol İmparatorları soyundan gelme Bahadır Şah, tahta çıkarılarak bütün Hindistan'ın İmparatoru ilân edilmiştir. Bundan sonra isyan bir müddet daha yayılarak devam etmiştir. Nihayet merkezden gelen kuvvetlerle ve İngilizlere sadık kalmış racaların ve prenslerin de yardımıyla 1858 yılı başın-

---

18 Jacques CHASTENET, *Le Siècle de Victoria*, Paris: 1947, ss. 181-183

da isyan bastırılmıştır. Sulh ve sükûn geri gelmiş ve «*Pax Britanica*» tekrar hüküm sürmeye başlamıştır. (19)

Sipahi isyanı, İngiliz hükûmetinin ve İngiliz halkının dikkatini Hindistan üzerine çekmiş ve hem halk hem de hükûmet Hindistan ile yakından ilginlenmeye başlamıştır. Nihayet isyan bastırıldıktan sonra, İngiltere hükûmetinin Hindistan politikasında önemli bir değişiklik olmuş ve Şubat 1858 tarihinde Kraliçe Victoria, Doğu Hind Kumpanyasının faaliyetine son verildiğini, Hindistan'ın bilfiil İngiliz İmparatorluk Camiasına girdiğini açıklamıştır. (20) 1859 yılında çıkarılan bir kanunla Doğu Hind Kumpanyası lâğvedilmiş, onun doğrudan doğruya veya dolayısıyla kullandığı iktidar İngiltere Hükûmetinin eline geçmiş, ordusu Kraliçenin ordusuyla birleştirilmiş, Genel Vali, Kral Naibi adını almış ve bundan böyle Majestenin temsilcisi olmuştur. (21) Bu tarihlerden itibaren Hindistan, İngiltere'nin bir numaralı sömürgesi ve İmparatorluğun «Kalbi» durumuna geçmiş ve uzun yıllar İngiliz dış politikasının ağırlık merkezi olmuştur. XIX. yüzyılda, Asya'da İngiliz - Rus ve İngiliz - Fransız çatışmalarının başlıca sebebi Hindistandır.

Sipahi isyanından sonra İngilizlerin Hindistan halkına karşı tutumları da değişmiştir. İsyandan önce, biraz da Hindistan'da Hristiyanlığı yaymak amacıyla, Hindistan halkını yetiştirmeyi düşündükleri, buralarda bazı kolejler açtıkları halde, isyandan sonra bu muazzam insan yığını idare etmekten ve sömürmekten başka bir şey düşünmemişlerdir. (22) Belirtmek gerekir ki, bilhassa Hind Müslümanları, İngilizlerin hedefi olmuşlardır. İsyana Hindu ve Müslüman birçok halk katıldığı halde, İngilizler bundan daha çok Müslümanları sorumlu tutmuşlardır. Zaten memleketin eski hâkimleri oldukları için, Hindulardan ziyade Müslümanlar İngilizlerin esas hedefini teşkil ediyordu. İsyan sırasında bir Müslümanın bütün Hindistan'ın imparatoru ilân edilmesi, Müslümanları İngilizlerin gözünde daha şüpheli ve korkulu duruma sokmuştur. Bundan sonra İngilizler, Hinduları Müslümanlara tercih eden bir politika gütmüşler, az da olsa Hinduları kendi işlerinde kullanmışlar, onlara devlet idaresinde vazife vermişlerdir. Bunun

19 *Ibid.*, ss. 184-186

20 Ali Cahit ÖZGÜL, *Pakistanın Doğuşu ve Bugünkü Pakistan*, İzmir: 1951, ss. 9 - 10

21 CHASTENET, *op. cit.* s. 189

22 François LEGER, *Les Influences Occidentales dans La Révolution de l'Orient; Inde, - Malaisie - Chine*, 1850 - 1950, Paris: 1955, cilt I, ss. 25 - 26 (Bundan sonraki sayfalarda bu esrin yalnız birinci cildine atıf yapılacaktır.)

sonucu olarak Hindular Müslümanlara karşı bir üstünlük elde etmişlerdir. Müslümanlar da, «Kara yıl» ın hatırasını hiçbir zaman unutmadıkları için kendi içlerine çekilmişler, İngilizlerle olan münasebetleri asgarî dereceye indirmişler, onların okullarına adeta boykot ilân etmişler ve İngilizceyi öğrenmemekte ısrar etmişlerdir. Müslümanların kültür merkezleri memleketin daha iç kısımlarında bulunduğundan, kırsal bölgelerde yeni yeni doğan Avrupaî kültür merkezleriyle hemen hemen hiç temasları yoktu. Sonra, evvelce yüksek mevkiler işgal etmiş olan Müslümanlar, şimdi, İngiliz idaresinde, ikinci derecedeki mevkilerde görev almayı bir aşağılık sayıyorlardı. (22) Kısacası, Müslümanlar idare ve siyaset sahnesinden ellerini çekmiş gibidirler. Meydanı bulan Hindular, bu durumdan azamî derecede faydalanıyorlardı. Başlı mevkilerin Hindulara kaptırılması, Müslümanların zararına olduğunu gören bazı aydınlar, bu duruma bir son vermeyi düşündüler. Bir taraftan İngilizlerle Müslümanlar arasındaki münâsebetleri düzeltmek, diğer taraftan da Müslümanları batı kültürü ile temasa getirmek için çabalarını sürdürdüler. Bu da, Hind Müslümanlarının uyanmalarına yol açmıştır.

III — HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARININ UYANIŞI

1) Seyid Ahmed Han'ın Etkisi :

Hindistan Müslümanlarının uyanışında öncülük rolünü oynayan Seyid Ahmed Han (1817 - 1899) olmuştur. (24) Sipahi isyanından sonra İngiliz-Müslüman münâsebetlerinin fena halde bozulduğunu ve Müslümanların kendi içlerine çekildiklerini gören Seyid Ahmed Han, bu duruma bir çare bulmak için siyaset sahnesine atıldı. Bir taraftan İngilizlerin Müslümanlara karşı besledikleri şüpheleri ve korkuları dağıtmak, diğer taraftan da Müslümanları yüzyıllık uykularından uyandırmak ve onların da Hindular gibi, yüksek mevkilerde vazife almalarını sağlamak istiyordu.

Seyid Ahmed Han, eskiden Türk - Mogol İmparatorluğunda hizmet etmiş Bombaylı köklü bir ailenin oğludur. Sipahi isyanına katılmadı ve üstelik birçok Avrupalının hayatını kurtardığı için İngiliz hükûmeti tarafından taltif edilmişti. 1858 yılında, isyan hakkında Ordu diliyi kaleme aldığı küçük fakat önemli bir eserinde, isyanın başlıca sebepleri olarak, İngilizlerin Hindistan halkının zihniyetini anlayamamaları

23 *Ibid.*, s. 14

24 Seyid Ahmed Han hakkında bak. SYMONDS, *op. cit.* ss. 28 - 32; LEGG, *op. cit.* s. 54 ve 55 de ÖZGÜL, *op. cit.*, ss. 17-19

göstermişti. Buna çare olarak, yerli halkın da Kral Naibi'nin Yasama Meclisinde temsil edilmesini tavsiye etmiştir. *Hindistan'ın Sadık Müslümanları* adlı bir diğer eserinde, İngilizlerin müslümanları sadakatsizlikle ithamlarına cevap vermiş ve dindaşlarını savunmuştur. İlk defa olarak 1869 yılında ziyaret ettiği İngiltere'den, bu memleket ve kültürü hakkında müspet intibalarla fakat aynı zamanda, kendi milletinin nekadar geri kalmış olduğunu görerek, büyük üzüntü ile dönmüştür.

Müslüman cemaatinin ilerlemesi, ancak ve ancak Batı bilim ve uygarlığının kabulü ile mümkün olacağına kesin kanaat getiren Seyid Ahmed Han, bunu sağlamak için çalışmaya başladı. Batı kültürünün Kur'an'ın akidleriyle de bağdaşabileceğini göstermek için Kur'anı tefsir etmeye çalıştı ve Ordu diliyle çıkardığı bir gazetede kendi fikirlerini yaymaya uğraştı. Fakat onun Hindistan Müslümanlarına yaptığı en büyük hizmet, 1875 te Aligar'da İngiliz-Müslüman Doğu Kolejini kurması olmuştur ki bu kolej daha sonra Aligar Üniversitesine çevrilmiştir.

Seyid Ahmed Han, mutaassıp Müslüman ailelerinin şüphelerini bertaraf etmek ve koleje daha fazla Müslüman çocuğu çekebilmek için, tam Oxford ve Cambridge ayarındaki ders programına arapça ve din derslerini de mecburî ders olarak koymuştur. Bu, aynı zamanda Afganistan Emirinin ve Haydarabad Nizamının koleje yardımlarını sağlamıştır. Seyid Ahmed Han'ın amacı olan, yüksek idarî makamlara müslüman adaylar ve geleceğin siyasî liderlerini yetiştirmek gayelerini Kolej, başarıyla gerçekleştirmiştir. Gerçekten daha sonra Pakistan Genel Valiliği yapan Hacı Hoca Nazimuddin, Pakistan'ın ilk başbakanı Liyakat Ali Han v.s. gibi birçok Pakistan ileri gelenleri hep Aligar mezunlarıdır. (25)

1876 yılında devlet hizmetinden çekilen Seyid Ahmed Han, 1878-1882 yılları arasında Kral Naibinin Teşriî Meclisinde üye olarak bulunmuştu. Bu sıralarda Kral Naibi Lord Ripon mahallî self - government müesseseleri kurmuştu. Seyid Ahmed Han, bu müesseselere Müslümanlar için ayrı temsilciler seçilmesinde ısrar etmiş ve sonunda kendi görüşünü kabul ettirmiştir. (26)

1885 yılında kurulan Hindistan Millî Kongre Partisine Seyid Ahmed Han şiddetle cephe almış ve bu Partiye Müslümanların da katıl-

25 SYMONDS. *op. cit.*, s. 30

26 Seyid Ahmed Han'ın bu münâsebetle söylediği nutkun tam metni için bak. R. COUPLAND, *The Indian Problem: 1833 - 1935*, London: 1943. Part I, ss. 154 - 156

maiarına asla razı olmamıştır. İlk defa bu devirdedir ki, Hindistan'da Hindu ve Müslüman olmak üzere iki ayrı milletin yaşadığı, Seyid Ahmed Han tarafından ortaya atılmış ve eğer bir gün İngilizlerin Hindistan'dan çekilmeleri bahis konusu olursa bu iki camianın bir arada yaşayamayacağı gene onun tarafından belirtilmiştir. (27)

Seyid Ahmed Han, 1899 yılında öldüğü zaman, yapmak istediği şeyler gerçekleşmiş bulunuyordu. Din alanında İslâmiyet, Batı bilim ve düşünüşüyle az çok bağdaştırılmış, eğitim alanında, Müslümanların da, dinlerinden bir şey kaybetmeden, batı ayarında kolejlerde okumaları sağlanmıştı. Bir Müslüman aydınlar sınıfı yetişmiş ve bu aydınlar, idarî, siyasî ve ticarî alanlarda önemli mevkiler işgal etmiye başlamışlardır. Siyasî bakımdan da, Müslümanların ayrı bir millet olduğu ve çoğunluk tarafından ezilmelerinin caiz olmayacağı fikri doğmuş ve yer etmiye başlamıştı. Bu bakımdan, Seyid Ahmed Han'ı, Pakistan'ın kuruluşunda hizmetleri dokunmuş olanların öncülerinden saymak doğru olur.

2) İkbâl'in Etkisi (*)

Hindistan Müslümanlarının yüzyıllık uykularından uyanışında, Batı kültürü ile temasa gelmelerinde, bir Müslüman aydınlar sınıfının doğmasında ve bunların idarede eski yerlerini almalarında.. Seyid Ahmed Han'ın rolü büyüktür. Fakat Pakistan milliyetçiliği denince akla ilk gelen, şüphesiz ki meşhur şair ve filozof Dr. *Muhammed İkbâl*'dir (1873 - 1938). (28) Pakistan Milliyetçiliğini İkbâl'den, yahut İkbâl'i Pakistan milliyetçiliğinden ayırdetmek bile güçtür. Onun için, Pakistan'ın kuruluşunda en büyük rolü oynayan Pakistan milliyetçiliğini anlayabilmek için İkbâl'i anlamaya çalışmak gerekir. Lahor, Cambridge ve Münih'te tahsil görmüş ve doğu ile batı kültürünü şahsında birleştirmiş olan İkbâl, Pakistan'ın "millî peygamberi" ve millî şairidir. Onu, bu bakımdan bir dereceye kadar belki Ziya Gökalp'e benzetmek mümkündür. Fakat böyle bir hüküm vermektense, doğrudan doğruya onun fikirlerini incelemeye çalışmak daha yerinde olur.

İkbâl, Hindistan müslümanlarıyla birlikte, bütün İslâm dünyasını

27 SYMONDS, *op. cit.* s. 31

28 İkbâl için bak. *Ibid.*, ss. 34 -37. Özgül, *op. cit.* ss. 30 - 36; LEGER, *op. cit.* ss. 90

(*) Bu yazının tamamlandığı bir sırada, İkbâl'in bir eseri daha Türkçeye çevrilmiştir : İkbâl, *Cavidnâme*, (tercüme ve şerheden Prof. Dr. Annemarie SCHIMMEL), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara : 1958. Bu bölümün yazılmasında maalesef faydalanmak imkânını bulamadığım bu dört başı mâmur eseri, İkbâl hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenlere, salık veririm.

düşünmüş olan bir kimsedir. Avrupa'da bulunduğu zamanlarda Batı ile Doğunun bir mukayesesini yapmak fırsatını bulmuş ve Avrupa medeniyeti karşısında müslümanların o günkü durumu onu çok derinden yaralamıştır. *Şarktan Haber* (29) adlı kitabının ilk şiirinde şöyle demektedir: "...bizim güneşimizi bulutlar örtmiye başladı. Şark ve İslâm âlemi felâkete doğru gidiyor. Araplar çöllerde yollarını kaybettiler. Mısırlılar, Nil girdabına düşmüşler; muazzam bir file benziyen Turanlıların himmet damarları gevşemiş. Osmanlı devleti, hadisatın pençesi altına düşmüş, izdirap içinde. Şark ve Garp onun dökülen kanlarından lâlezara dönmüş... İran toprağı var ama İranlı yok... Hind Müslümanları midesinin kulu olmuş..." Birinci Dünya Savaşından hemen sonra yazılmış olan bu şiir, İslâm dünyasının o günkü durumunu birkaç mısra içinde gayet güzel bir şekilde belirtmektedir. O tarihte, bağımsız bir müslüman devleti olarak hemen hemen yalnız Afganistan kalmıştır. Onun için İkbâl, *Şarktan Haber* adlı eserini, Afganistan Emiri Emanullah Han'a ithaf etmiştir.

İkbâl, aynı eserinin ön sözünde: "*Şarktan Haber* adlı eserimi bana yazdıran, diyor, Goethe'nin Garplı-Şarklı Divanı olmuştur." Goethe'nin bu eserinin yayınlanması, Alman edebiyatında "*Şark Hareketi*" denen devreye rastlar. "*Garplı-Şarklı Divan*'ı ile Goethe, Alman edebiyatına İranlı bir Ruh üflemeğe teşebbüs etmiştir... Bir asır önceki Almanya ile Şarkın bugünkü durumu arasında bir dereceye kadar benzerlik vardır" diyen İkbâl de *Şarklı Garplı Divan*'dan yüzyıl sonra kaleme aldığı *Şarktan Haber* adlı eseriyle Şark'a Avrupalı bir Ruh üflemeğe çalışmış veya kendi tabiriyle "*Şarkın gecesine ay ışıkları serpmiştir*". "*Şark, bilhassa İslâm Şarkı yüzyıllarca sürmüş bir uykudan uyanıyor. Fakat Şark milletleri anlamalıdır ki, Şarkın iç derinliklerinde gerçek bir devrim meydana gelmedikçe hayat etrafında hiçbir inkılâp yaratamazlar. Yeni bir dünya, önceden insanların vicdanlarında tecessüm etmedikçe hiçbir yeni dünya dıştan bir varlığı üzerine alamaz. Bu, cemiyetin öyle değişmez bir kuralıdır ki, onu Kur'an şu sade ve beliğ ayetle ifade etmiştir: 'Bir kavim kendi nefsinde değiştirmedikçe Tanrı onu değiştiremez.'*" (30) İşte İkbâl'in "*Şarkın gecesine bir ay ışığı serpmek*"ten maksadı, Doğu ve İslâm milletlerinin ve bilhassa Hind Müslümanlarının iç derinliklerinde gerçek bir değişiklik yapmaktır. Eğer bu değişiklik yapılabilirse, Şarkın kurtuluşu artık gün meselesi olur. Bir diğer şiirinde (31) İkbâl, "... gönül denen şey sende varsa,

29 İKBAL, *Şarktan Haber*, (Çeviren: Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1956

30 *Ibid.*, "Önsöz"

31 *Ibid.*, "Tur Lâlesi" adlı şiir.

diyor, başkalarının tahakkümünden kurtulabilirsin. Lâkin ey gafil, sen daha gönlünü elde edemedin. .. kendine gel, benliğini daha olgun bir hale getir; eğer bunu yaparsan öldükten sonra dahi ölmezsin...” Gene aynı şiirinin bir başka yerinde “... eskiyi yenile, başka bir biçime koy” diyen İkbâl’in şiddeti yenilik taraftarı olduğu görülüyor. Bilhas- sa din konusunda hararetle yeniliği savunan şair, bütün bu öğütleri verirken, milletini uyusukluktan kurtarmak için çırpınıırken ve “... da- ha ne zamana kadar erkekçe bir hareket yapmamakta ısrar edeceksin?” diye sorarken anlaşılmamış olmaktan üzgündür. “... Benim dostum be- ni anlamadı... Ben ona bir Sultan debdebe ve azametini veriyorum.. o benden aşk terennümleri istiyor...” (32) diye dert yanıyor. Fakat bu dert yanış, belki yerinde değildi. Hakikatte İkbâl çok okunan, çok sevilen ve öğütleri bir hikmet gibi kulaktan kulağa, kalpten kalbe ula- şan şöhretli bir şairdi. İslâm dünyası, bu arada Hind Müslümanları da artık uyanıyordu. O da bu uyanışı hızlandırmak, alevlendirmek için öğütlerine durmadan devam etmiştir. Zaman zaman lirik bir şair, za- man zaman da adeta bir ihtilâlcî kesilmiştir.: “Parlak bir kılıçsın, ci- hanın canını al, cevherini göster, kınından çık” (33) diye adeta mil- letini silâha sarılmaya teşvik etmiştir. Buna benzer mısralara onun daha birçok şiirinde rastlamak mümkündür. O, milletinin “başı duman- lı dağlar gibi kudretli ve bağısız” yaşamasını bütün varlığıyla istemiş- tir ve bunun birgün gerçekleşeceğine iman etmiştir: “Meleklerden işit- tim, Aslan yeniden şahlanacak ve kendini gösterecektir”.

İkbâl, dünyadaki gelişmeleri ve ilerisini isabetle görmüş olan bir filozoftur. Birinci Dünya Savaşıyla Avrupa milletlerinin, birbirlerinin çökümünü hazırlamış olduklarını ilk görenlerden bir tanesi de İkbâl’- dir. Kendi ifadesiyle: “Avrupa’daki ilk Büyük harp, eski dünyanın sis- temini hemen hemen bütün cephelerinde mahvetmiş olan umumî bir yıkımdı. Şimdi tabiat, kültür ve medeniyetin küllerinden yeni bir Âdem ve içinde yaşamak için yeni bir Âlem çıkarmaya hazırlanıyor... Ne ya- zık ki, garbın devlet adamları, ince fakat muhafazakâr olduklarından bugün insan vicdanında meydana gelen bu hayret verici devrimi tam olarak anlamaktan âcizdirler.” (34) Fakat onlar bu devrimi anlasalar da anlamasalar da iş oluruna varacaktır, kervan yürümektedir ve “menzil uzak değildir.” “Şarklı Frenk şişesindeki şaraptan tatmıştır. Eski tövbeyi bozdu ise hayret etmemelidir.” (35)

---

32 **Ibid.**, “İthaf Şiiri”

33 **Ibid.**, “Âdemi Azdırma Şiiri”

34 **Ibid.**, “Önsöz”

35 **Ibid.**, “İngiltere’ye Hitab Şiiri”

Kısacası, İkbâl'in "içtimâî hayatı, Hind Müslümanlarının istiklâle mazhar olması uğrunda sarfettiği mesainin muhassalasıdır. O, Hind Müslümanlarının Hindlilerden ayrı müstakil bir devlet halinde birleşmesini istiyordu. Bu emeli, tahakkuk etti, fakat kendisi bu zaferi görmedi." (36)

Gerçekten, ilk defa olarak İkbâl, 1930 yılında Hindistan'da Bağımsız bir İslâm devleti fikrini ortaya atmış ve Müslüman Birliği Partisinin senelik konferansına hitaben yaptığı açılış nutkunda şöyle demiştir: "Ben, Pencap'ı, Kuzey Batı Sınır Eyaletini, Sind'i ve Blücistan'ı bir tek birleşmiş devlet halinde görmeyi arzu ederdim... Bu sebeple, Hindistan'daki Müslümanların menfaatine en uygun olan birleşmiş bir Müslüman edvletinin kurulmasını talep ederim." (37) O'nun bu fikri, 1940 senesinde Lâhor'da toplanan tarihî Müslüman Birliği Partisi konferansında alınan bir karar suretiyle kabul edildi. Nihayet 14 Ağustos 1947 tarihinde, İkbâl'in bu aziz emeli, Kaid-i-Âzam Muhammed Ali Cinnah tarafından gerçekleştirildi. Fakat İkbâl, dokuz yıl önce hayata gözlerini kapadığı için bu mutlu günü göremedi.

"İkbâl, yurdunun, edebiyat âleminin müessir, tanınmış bir şairi olduğu kadar, Türk ve Türklerle alâkası ile de bilinen bir şahsiyettir." (38) "İdeal Türk Dostu" olarak vasıflandırılan İkbâl, bizim felâketimize ağlamış, saadetimizle bahtiyar olmuştur. "Trablus ve İstiklâl Savaşı onun eserlerinde derin akisler bulmuştur." (39) 1912 de en tanınmış olan Şikva'yı (Allaha Serzenişler) yazmıştır. "... İkbâl, Türkün millî mücadelede muvaffak olacağına ilk ve en hararetle inanan Hind Müslümanıdır. Anadoludaki mücadele en ümitsiz anlarını yaşarken İkbâl bir manzumesinde şöyle diyordu: 'Bizans'ı yıkmış olan Türk arslanı yine uyanacak, yine kükreyecek ve düşmanlarını titretecektir.'" (40)

Millî Mücadele yıllarında yazdığı "Mustafa Kemal Paşaya Hitap" adlı şiiri, (41) "Allah ona yardım etsin" dileğiyle başlıyor ve "Atın nereye kadar giderse oraya kadar atıl, düşünme, biz bu meydanda nice kerreler tedbir yüzünden mat olduk" öğüdü ile sona eriyordu. Gene aynı yıllarda yazdığı bir diğer şiirinde İkbâl, Türklerin savaş içinden nasıl muvaffakiyetle çıkacaklarını anlatıyordu: "Osmanlıların

36 Prof. Ali Nihat TARLAN, "İkbâl", **Pakistan Postası**, 1 Mayıs 1958,

37 MENDE, **op. cit.** s. 369

38 Ord. Prof. Kâzım İsmail GÜRKAN, "İkbâl ve Pakistan", **Pakistan Postası**, 16 Temmuz 1958 s. 3

39 Prof. Ali Nihat TARLAN, "İkbâl", **Pakistan Postası**, 1 Mayıs 1958, s. 3

40 GÜRKAN, **op. cit.** ss. 3 - 4

41 İKBAL, **op. cit.** ss. 87 - 88

üzerine kederden bir dağ yığılmışsa sen üzülme, çünkü bin yıldızın kanı dökülmeden şafak sökmez.” Nihayet 1922 senesinde yazdığı “Tulû-i-İslâm” adlı şiirinde bizim zaferimizi, Türklük ile beraber İslâmın da zaferi, şahlanışı olarak vasıflandırarak alkışlıyordu. Diğerleri ile birlikte bilhassa bu şiiri ve Trablus savaşı münasebetiyle yazdığı Şikva adlı şiiri Hind Müslümanlarının nesil boyunca içinde buldukları uyusukluktan silkinmeye ve kendilerine yeni bir hürriyet ve macera zihniyetini aşlamaya fazlasıyla yardım etmiştir. (42)

Türklerin zaferi münâsebetiyle İkbâl, halâ İngiliz boyunduruğunda bulunan Hind Müslümanlarına hitab ediyor, onlara da aynı kurtuluş imanını aşlamaya çalışıyordu. “Kölelikte ne kılıçların ne de palaların hiçbir kıymeti yoktur. Fakat imanın şevki tuttuğu zaman, bütün zincirler parça parça olur. Ancak sarsılmayan bir iman, devamlı faaliyet ve aşk bu dünyayı fethedebilir. İnsanın hayat mücadelesindeki kılıçları bunlardır.” (43)

Gerçekten bizim zaferimiz, İkbâl’e ve dolayısıyla Hind Müslümanlarına çok tesir etmiştir. Şark milletlerinin uyanışında 1904 -1905 Rus-Japon savaşının büyük rolü olduğu kabul edilir. “1905 yılında Japonya’nın Rusya’ya karşı kazandığı zafer, İngiliz diplomasisi tarafından hazırlanmış ve arzulanmış olduğu halde, İngiltere’nin bir müttefikinin onun bir düşmanına karşı galebesi olarak değil, fakat Asya’nın Avrupa’ya karşı bir zaferi ve Asya’nın kurtuluşunun bir başlangıcı olarak yorumlanmıştır.” (44) Bu olay Hindistan’da da yankılar yapmış ve 1857 den beri ilk defa olarak Hindistan’ı sarsmıştır. Fakat Hind Müslümanlarının uyanışında ve onlarda da kurtuluş ümitlerinin doğmasında bilhassa bizim Kurtuluş savaşımızın ve zaferimizin büyük rolü olmuştur. Hind Müslümanları, diğer İslâm milletleri gibi, Halifenin İmparatorluğu ile yakından ilgilenmekte idiler. Onun için Osmanlı İmparatorluğunda olup biten her şey, bir Asya ülkesi olan Japonya’daki olaylardan daha çok Hind Müslümanları üzerine tesir etmiştir. Üstelik, Kurtuluş savaşıyla biz, sadece bir Avrupa memleketine karşı zafer kazanmakla kalmadık, fakat aynı zamanda doğrudan doğruya Hindistan’ın hakimi olan İngiltere’nin prestijini sarstık. Esasen daha “1916 yılında İngiliz generali Towsend’in Türklere esir düşmesi, İngilizlerin prestijini fena halde sarsmış ve Hindistan halkı artık baştaki idarecilerinden eskisi kadar korkmaz olmuştu.” (45) Nihayet Millî Mücadele, Hind

42 Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği tarafından hazırlanan, **Pakistan**, İstanbul: 1950, ss. 40-41

43 ÖZGÜL, **op. cit.** s. 35 ten alınmıştır.

44 LEGER, **op. cit.** s. 51

45 Walter Pher'ps HALL, **World Wars and Revolutions**, New York: 1943, s. 261

Müslümanlarının gözünde, Türk milletinin kahramanlığı, hayat kudretini ne kadar yükseltti ise, İngiltere'yi de aynı derecede küçültmüştür. Artık İngilizlerin yenilmez olduğu yolundaki inanç tamamiyle sarsılmış ve İkbâl'in de tesiriyle millî benliğini elde etmiş olan Hind Müslümanları Türkleri örnek tutmaya karar vermişlerdir.

Hind Müslümanlarının uyanışında, Pakistan Milliyetçiliğinin doğuşunda, bu dış olayların yanı sıra bir de iç olay büyük rol oynamıştır ki o da Hind Milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişmesidir.

IV — HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARI VE HİND MİLLİYETÇİLİĞİ

Hindistan yarımadasında milliyetçilik hareketleri önce Hindular arasında gelişmiş ve daha sonra Müslümanlara sirayet etmiştir. Müslüman milliyetçiliği, Hind milliyetçiliğinden daha sonra başladığı gibi, ondan daha yavaş bir şekilde gelişmiştir. (46) Pakistan'ın kuruluşuna varan son yarım yüzyıllık gelişmeler, Hind milliyetçiliği ve Hindistan bağımsızlık hareketleriyle yakından ilgili olduğu için (47), burada kısaca Hind milliyetçiliğinin gelişmesinden de bahsetmek yerinde olur.

1) Hindistan Millî Kongre Partisi'nin Kuruluşu (1885) :

Yukarıda da belirtildiği gibi, Hindular Müslümanlardan daha önce İngilizce öğrenme yolunu tutmuşlar ve Batı kültürüyle temasa geçmişlerdir. Müslümanlar, Seyit Ahmet Han'ın etkisi ve gayretiyle ancak XIX. yüzyılın son çeyreğinde Batı ayarında bir koleje kavuştukları ve İngilizce öğrenmeye başladıkları halde, Hinduların birçoğu daha Sipahi isyanından önce İngilizceyi öğrenmiş bulunuyorlardı. İngilizceyi öğrenen aydın Hindular, yavaş yavaş John Stuart Mill, Tom Paine ve Mazzini gibi Batılı düşünürlerin fikirlerine aşına olmuşlardır. Milliyetçilik konusunda bir otorite sayılan meşhur yazar Hans Kohn'nun kanaatine göre, Hind milliyetçiliği, tamamiyle Hindistan'ın İngiltere ile kültürel temaslarının bir eesridir. (48) Bilerek veya bilmiyerek, İngilizler Hindular arasında milliyetçiliğin doğmasına sebebiyet vermişlerdir. Yâni, ileride kendilerine karşı kullanılacak silâhı, kendi elleriyle Hindistan halkına teslim etmişlerdir. Fakat bu kadarla da kalmayıp, İngilizler Hind milliyetçiliğinin teşkilatlanmasına da doğrudan doğruya yardım etmişlerdir.

46 William L. HOLLAND ve diğerleri, *Asian Nationalism and The West*, New York: 1953. s. 55

47 SYMONNDS, *op. cit.* s. 38.

48 Han Kohn, *Prophets and Peoples*, New-York: 1957, s. 5 ve devamı.

Gerçekten, Hindistan'ın kurtuluşu için İngilizlerle altmış yıl amansızca savaşacak olan Hindistan Millî Kongre Partisi, bizzat bir İngiliz'in teşebbüsü ile kurulmuştur. (1885) «Sosyal meselelerle» uğraşacak olan böyle bir teşekkülün kurulması fikrini ikl ortaya atan A. O. Hume adında emekli bir İngiliz devlet memuru olmuştur. (49) A. O. Hume'un bu fikrini kabul eden zamanın Kral Naibi Lord Dufferin, bu teşekkülün aynı zamanda siyasal meselelerle de uğraşmasını isteyerek, kurulmasına izin vermiştir. Fakat, daha kurulur kurulmaz Hindistan Millî Kongre Partisi (yahut kısaca Kongre), İngilizlerin başına bir «belâ» kesilmiştir. Daha birinci kongrede, delegelerin milliyetçi temayülleri hemen ortaya çıkmış ve aynı zamanda kongre gayet süratli bir gelişme kaydetmiştir. 1885 tarihli birinci kongreye 72 delege katıldığı halde, delege sayısı 1886 da 436 ya, 1887 de 627 ye yükselmiştir. (50)

• Müslümanların kongreye karşı tutumlarına gelince, Seyid Ahmed Han bunun aleyhinde bulunmuş ve Müslümanların kongreye katılmalarını istemiştir. Bununla beraber, birçok Müslüman aydınlar da kongreye katılmışlar ve onunla yıllarca işbirliği yapmışlardır. Hattâ Seyid Ahmed Han'ın kongreye cephe aldığı aynı yıl, Üçüncü Kongreye tanınmış bir müslüman başkanlık etmiştir. (51) Dahası var, ilerde Pakistan'ın kurulması işini üzerine alacak birçok müslüman siyasî liderler, kongre okulundan yetişmişlerdir. Bizzat Pakistan'ın kurucusu, Büyük Önder Cinnah dahi tam kırk yıl kadar Kongre ile işbirliği yapmıştır.

Bununla beraber XX. yüzyılın başlarında kongre içinde birçok Hindu-Müslüman çatışmaları başgöstermiştir. Kongrenin İngiliz aleyhtarı olduğu gibi, müslüman aleyhtarı da olduğu göze çarpmağa başlamıştır. Hindular, kongre içinde ezici çoğunluğa sahip bulduklarından onu kendi istedikleri yöne çekebiliyorlardı. Kongre içinde müslüman delegelerin sayısı da azaldıkça azalıyordu. 1905 Benares toplantısında, 758 delegeden ancak 17 tanesi müslümandı. (52) Bu teşekkül içinde müslümanların nüfuzu da o derece azalmıştı, kongreye aşırı Hindular hâkim olma yolunda idiler.

2) Müslüman Birliğinin Kuruluşu (1906) :

Bu şartlar altında, Müslümanların kongreden ayrılmaları daya uygun olacağı kanaati yavaş yavaş yerleşti. Hindu ekseriyetinin nüfuzu al-

49 LEGER, *op. cit.* s. 44 ve devamı.

50 *Ibid.*, s. 45

51 SYMONDS, *op. cit.* s. 38

52 *Ibid.*, s. 39-40

tında mass olunmak ve şaşaalara dolu İslâm kültürünü kaybettirmek istemediklerinden Müslümanlar ayrı bir parti kurmak teşebbüsüne geçtiler. Nihayet 1906 yılında Nawab Vikarül Mülk adındaki zatın başkanlığında Müslümanlar, kendi dâvalarını kendi camiaları arasında halli gayesiyle Müslüman Birliğini kurdular. (53)

Müslüman Birliğinin kuruluş zamanındaki gayeleri, «Müslümanlar arasında İngiliz hükûmetine bağlılık hislerini geliştirmek, Hind Müslümanlarının siyasal hak ve menfaatlerini korumak...» olarak belirtilmişti. (54) Yâni Müslüman Birliğinin aşırı istekleri yoktu ve kongreye nazaran daha mutedil ve daha fazla İngiliz taraftarıydı. Müslüman Birliği kurulur kurulmaz, bütün Müslümanlar kongreden çekilmediler, bazıları kongre ile işbirliği yapmaya devam ettiler.

Kuruluş sırasında mutedil olan Müslüman Birliğinin de çok geçmeden İngilizlerle arası açılmış, o da kongre gibi, İngiliz aleyhtarlığına doğru kaymıştır. 1909 yılında, Morley-Minto reformu denen bir islâhat yapılmıştı. Bu küçük çapta bir islâhat olup, Parlâmenter sisteme doğru ilk adımdı. Fakat Hindistan'da pek memnuniyet yaratmamıştı. Sonra Pencap ve Bengal eyaletlerinde, açlık, topraksızlık yüzünden Müslüman halk arasında bazı kargaşalıklar çıkmıştı. Bu hâdiseler karşısında İngilizlerin tutumu ve nihayet Trablus ve Balkan savaşlarında İngiltere'nin Türkiye'ye karşı takip ettiği siyaset Müslümanları İngilizlerden soğutmaya fazlasıyla yardım etmiş ve Müslüman Birliği de İngiliz idaresine karşı cephe almıştır. 1913 yılında Müslüman Birliği, daha önce kongrece kabul edilmiş olan «İmparatorluk içinde self government» programını kabul ettir. (55)

3) Lucknow Paktı (1916) :

Müslüman Birliğinin de İngiliz aleyhtarlığına doğru kayması, onu Kongre partisine yaklaştırdı. Bu sıralarda hâlâ Kongre Partisinin içinde bulunan ve onun önemli üyelerinden biri olan Cinnah, kongrenin gerçekleştirmeye çalışıldığı Hindistan'ın bağımsızlığı amacının, Müslümanların yardımı olmadan sağlanamayacağını mesai arkadaşlarına anlattı. Diğer taraftan, Müslüman Birliği içindeki bazı şahsiyetler de Kongre Partisi ile birleşmenin zamanı geldiğini, bu birlikteki arkadaşlarına anlattılar. Bunun sonucu olarak, 1915 yılında her iki parti toplantılarını aynı zamanda ve aynı yerde yaptılar. (56) Nihayet 1916 yılında kongre ve

53 **Ibid.**, s. 40

54 **Ibid.**, s. 41

55 **Ibid.**, s. 44

56 **ÖZGÜL**, **op. cit.** s. 21

Müslüman Birliği meşhur Lucknow Paktını imza ettiler. İlk ve son defa olarak, iki parti Hindistan'ın gelecek anayasası üzerinde anlaşmaya varmışlardı. Bu anlaşmaya göre, bütün Hindistan'a şâmil Teşriî Mecliste Müslümanlar sandalyaların üçte birine sahip olacaklardı. Eyaletlerde çıkaracakları mebus sayısı da taksim edilmişti. Şöyle ki, Pencap eyaletinde mebusların yüzde 50 sini, Birleşik eyaletlerde yüzde 30 unu, Bengalde yüzde 40 ını, Bihar'da yüzde 25 ini, Merkez eyaletlerinde yüzde 15 ini, Madras'ta yüzde 15 ini ve nihayet Bombay'da yüzde 33,3 ünü Müslümanlar çıkaracaktı. (57) Bu anlaşmada, İngiltere'ye karşı takip edilecek müşterek siyaset te tespit edilmiş ve bu iki partinin İngiltere üzerindeki baskısı daha da artmıştı.

Birinci Dünya savaşı sırasında, hem kongre, hem de Müslüman Birliği İngiltere'ye bağlı kalmışlar ve hattâ savaşa katılacak yerli askerlerin toplanmasında İngiltere'ye ellerinden gelen yardımı yapmışlardı. Gerçekten, Birinci Dünya Savaşında Hindistan, İngiltere hizmetine 800 bini muharip ve 414 bini ihtiyat olmak üzere 1.214.000 asker vermiş ve ayrıca 100 milyon sterling tutarında para yardımı yapmıştır. (58)

4) 1919 İslâhatı :

Partiler, bu yardımları karşılığında İngiltere'den bazı islâhat yapmasını bekliyorlardı, İngiltere Self Government yolunda bazı müspet adımlar atmalıydı. Wilson'un self-determination hakkındaki sözleri de Hindistan'da büyük ümitler doğurmuştu. (59) Bir taraftan Hindistan halkının bu ümit ve istekleri, diğer taraftan partilerin müşterek baskıları ve nihayet İngiltere'nin kendi içinden gelen liberal baskı İngiltere hükûmetini daha harp içinde bu istekleri tekrar gözden geçirmek zorunda bıraktı.

Daha XIX. yüzyılın ilk yarısında, bir gün Hindistan'a self-government, hattâ bağımsızlık vermek gerekeceğine inanan İngiliz devlet adamları vardı. Fakat, Sipahi isyanından sonra tekrar kabaran emperyalistlik onuru, pazarlar ve yatırım sahaları elde etmek için rekabet, bu görüşü İngilizlere bir müddet daha unutturdu. (60) Fakat, yukarıda belirtilen iç ve dış sebepler yüzünden İngiltere, Birinci Dünya Savaşı içinde Hindistan'da bazı islâhat yapmak lüzumunu hissettiler. 1917 de Hind nezaretine getirilen Mr. Edwin Montagu, aynı yıl Hindistan için yeni bir

---

57 SYMONDS, *op. cit.* s. 45

58 LEGER, *op. cit.* s. 62

59 HALL, *op. cit.* s. 261

60 E. W. R. LUMBY, *The Transfer of Power in India: 1945-7*, London: 1954, s. 11

islâhat projesi kaleme aldı. Montagu, Hindistan'daki siyasetini şöyle özetlemişti :

a) Hindistan'da İngiliz idaresindeki müesseselerde yerlilerin iştirâk nispetleri çoğaltılacak,

b) İngiliz İmparatorluğu içinde, mütekâmil ve kendi kendini idareye muktedir bir Hindistan'ın tahakkuku için, şimdiden her saha ve branşta bu millet fertlerine çalışma imkânları verilecektir.

Bu, Hindistan'ın İngiltere tarafından terkedilmesi için ilk adımın atılması demektir. (61)

Bundan sonra Montagu Hindistan'ı ziyaret etti. Hindistan'daki Kral Naibi Chelmsford ile görüştü. 1919 da *Montagu-Chelmsford islâhatı* adını taşıyan proje yürürlüğe girdi. (62) Bu porje gereğince otokratik idare biraz daha gevşetilmişti. Kral Naibi İcra Konseyine iki Hindli üye daha ilâve edilmiş, Hind Merkezî Hükûmeti için eskiden hiç mevcut olmayan bir Teşriî Meclis ve bir Âyan Mecilsi vücuda getirilmişti. Ancak bunların teşriî yetkileri pek sınırlı idi. Dışişleri, Dış Ticaret, Savunma,, Adlî işler v.s. gibi önemli devlet şubeleri Kral Naibi'nin İcra Konseyinin elinde bulunuyordu. Teşriî Meclislerin çıkaracağı kanunları Kral Naibi veto edebilirdi. Yalnız Belediye ve Sağlık işleriyle Eğitim gibi meselelerde bu meclisler yetki sahibi idiler. Yâni idarî işler ikiye ayrılmış ve Dyarchy denen garip bir idare şekli ortaya çıkmıştı. Yürürlüğe giren bu kanun, 10 yıllık bir tecrübe devresi kaydını ihtiva ve gelecek için daha büyük ümitler vad ediyor idiyse de hakikat halde devrin demokratik isteklerine cevap verecek şekilde hazırlanmış değildi, ve muhtariyete asla yaklaşmıyordu. (63) Aynı zamanda Lucknow paktının isteklerine cevap verecek genişlikte olmadığından bu tavizler ne Müslüman Birliği Partisinin ne de Kongre Partisinin çoğunlu tarafından kabul edilmemiştir. Harp içinde Hindistan'ın muazzam insan ve para fedakârlığı karşılıksız kalmış ve Hindistan halkı büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı.

5) Memnuniyetsizlik ve non-cooperation hareketi :

Öte taraftan İngilizler Hindistan halkına bilhassa Müslüman halkına karşı şiddet politikasına girişmişlerdi. Daha Montagu projesinin yü-

61 *Ibid.*, s. 12

62 Bu islahat hakkında daha geniş bilgi için bak., COUPLANND, *op. cit.* ss. 44-79

63 ÖZGÜL, *op. cit.* s. 23 ve devamı

rürlüğe girmesinden önce Hindistan'daki milliyetçi ve ihtilâlcî faaliyetleri ortaya çıkarmak için *Rowlatt Komisyonu* denen bir komisyon kurulmuştu. (64) Bu komisyonun teklifi üzerine her türlü hürriyete son veren, hattâ üç kişinin bir araya gelmesine müsaade etmeyen bir kanun çıkarılmıştı. Yâni, İngilizler dış düşmanları Hindistinhların da yardımı ile yendikten sonra şimdi gayretlerini içeriye, Hindistan'a teksif etmişlerdi. Esasen Montagu islâhatını kâfi bulmayan halkın memnuniyetsizliği bu kanun üzerine bir kat daha arttığından bazı karışıklıklar baş gösterdi. İngilizler bu karışıklıkları bahane ederek Pencap eyaletinde geniş bir katlâma girişmişlerdir. (65) Bu hâdise üzerine İngiltere ile Hindistan halkının arası fena halde bozulmuş ve İngilizlere karşı mücadele fiilen başlamıştır.

Bu mücadelede Müslümanlar ve Hindular müşterek düşmana karşı beraberce hareket ediyorlardı. Lucknow Paktı hâlâ yürürlükte idi.

Hind milliyetçilerinin yeni lideri Gandhi (1869-1948), bu mücadeleyi beraber yürütebilmek için Müslümanların işbirliği yapmalarına karşılık olarak onların Hilâfet lehindeki hareketlerini desteklemeyi vademişti. (66) Yukarıda da belirtildiği gibi, Hind Müslümanları Osmanlı İmparatorluğunda olup bitenlerle yakından ilgileniyorlardı. Bu ilgi, bilhassa Osmanlı İmparatorunun aynı zamanda Halife olmasından ileri geliyordu. Daha yıllarca önce Seyid Ahmed Han bir münasebetle Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması ve Müslümanların da «Museviler gibi yersiz yurtsuz kalmaları» ihtimalinden dolayı endişesini belirtmişti. Trablus ve Balkan savaşlarından, hele Birinci Dünya Savaşından sonra Seyid Ahmed Han'ın korkusu gerçekleşiyor gibiydi. 1910 yıllarında çıkmaya başlayan iki önemli gazete, Hind Müslümanlarının dikkatini daha fazla Osmanlı İmparatorluğu üzerine çekmeye yardım etmişlerdir. Bu gazetelerden bir tanesi Delhi'de İngilizce olarak Mevlâna Mehmed Ali (1878-1930) adında bir zat tarafından çıkarılan *Comrade*, diğeri de Kalküta'da Mevlâna Abdül Kelâm Azad adında birisi tarafından orduca çıkarılan *El Hilâl* gazetesi idi. Bilhassa Mehmed Ali Halifeliğin ateşli müdafii idi. Birinci Dünya Savaşında Türkler lehinde ve İngilizler aleyhindeki faaliyetlerinden dolayı sürgüne bile gönderilmişti. (67) Gerçi Hind Müslümanlarının çoğunluğu Halifenin «Cihad» çağrısına icabet etmemi-

64 LEGER, *op. cit.* ss. 67-68

65 Bu katliâm sırasında yalnız 13 Nisan 1919 günü 400 yerli öldürülmüştü. (J. H. LANDMAN and Herbert WENDER, *Wold Since 1914*, New York: 1919, s. 244)

66 LUMBY, *op. cit.* ss. 15-16

67 Bu konuda daha fazla bilgi için bak., SYMONDS, *op. cit.* ss. 41-48

ler ve İngilizlere sadık kalmışlardı ama Hilâfet lehindeki cereyan da almış yürümüştü. Bu yüzden Hind Müslümanlarını yatıştırmak için Ocak 1918 de Lloyd George, İstanbul'un ve Anadolu ve Rumelideki toprakların Osmanlı İmparatorluğunun elinden alınmayacağını belirtmişti. Fakat harpten sonra İngilizler sözünde durmamışlardı. Müslümanların kutsal yerleri Hristiyanların eline geçtiği gibi, Osmanlı İmparatorluğunun son kalıntısını da tasfiye etmek maksadiyle Yunanlılar Anadolu'ya sürülmüştü. Bunu protesto etmek için Mehmet Ali bizzat Londra'ya gitmişti.

İşte bu şartlar altında Gandhi'nin Hilâfet lehindeki cereyanı desteklemeyi vadedmesi, Hind Müslümanları tarafından iyi karşılanmıştı. Anadolu'da Millî mücadelenini devam ettiği bir sırada, Ağustos 1920 de, Gandhi'nin ilân ettiği iştirâk etmeme (non-cooperation) mücadelesinde Müslümanlar da Hinduların yanında yer almışlardı. İştirâk etmeme (veya pasif mukavemet) mücadelesine göre, bütün ünvan ve fahri vazifeler terkediliyor, hükûmet borçlarına iştirâk edilmiyor, mahkemelere, hükûmet okullarına, hükûmet memuriyetlerine karşı koybot ilân ediliyordu. (68) Bu mücadele şekli, Müslümanların savaşçı mizacına pek uygun gelmemekle beraber yine de Hindu-Müslüman ittifakı devam ediyor ve Müslümanların katılmaları sayesinde iştirâk etmeme mücadelesi önüne geçilmez bir kuvvet şeklinde geliyordu. Fakat tam mücadelenin geliştiği bir sırada, Gandhi'nin ricat kararı, Müslümanların Hinduların ayrılmalarına sebep olmuştur.

Gerçekten halkın galeyanından korkan Gandhi, 1922 yılı başında, iştirâk etmeme hareketinden vazgeçtiğini ilân etmişti. Bu davranış, Müslümanların Gandhi'ye olan güvenlerini fena halde sarsmış ve sonunda Hindu-Müslüman ittifakı bozulmuştur. Kısa bir zaman sonra, Mustafa Kemal Paşa tarafından Halifeliğin kaldırılması üzerine Halifelik lehindeki hareket te suya düşmüş ve Müslümanları Gandhi ile işbirliğine sevkeden son bağ da kopmuştu. (69)

Böylelikle Kongre Partisine bir tepki olarak doğan Müslüman Birliği Partisi, altı yıllık (1916-1922) bir işbirliği devresinden sonra tekrar ve kesin olarak Kongreden ayrılmıştı. Bundan sonra Müslümanlar, kendi haklarını korumak ve bağımsızlıklarını elde etmek için, bir taraftan İngilizlerle diğer taraftan da Hindularla savaşmışlar ve Lucknow Paktı ruhu hiçbir zaman artık tekrar canlanmamıştır. (70)

---

68 ÖZGÜL, *op. cit.* s. 24

69 LUMBY, *op. cit.* s. 16 ve ÖZGÜL, *op. cit.* s. 25

70 SYMONDS, *op. cit.* s. 48

V — BİR MİLLET OLARAK HİND MÜSLÜMANLARI :

1) Müslüman-Hindu mücadelesi :

Müsülman-Hindu «ittifakı» bozulduktan sonra, iki cemaat arasında mücadeleler tekrar ve daha şiddetle başladı. Hattâ bunun için 1920 den 1940 a kadar olan yirmi yıllık devre Hindularla Müslümanlar arasında «iç harp» devresi olarak vasıflandırılmıştır. (71) Bu «iç harp», zaman zaman duraklamamış değildir. Ancak bu kısa devreler de «silâhlı barış» devreleridir.

Bir bakıma, Hindu-Müslüman mücadelesi, Gandhi'nin zannettiği gibi, «yeni bir şey» değildir. Bunun menşei, Türk-Moğol istilâ devresine kadar uzanır. (72) Ne var ki, yüzyıllarca iyi kötü beraber yaşadık-tan sonra, bu iki camianın tekrar, hem de daha şiddetli bir şekilde mücadeleye girişmeleri, daha mânalı ve daha önemli bir olaydır. Çünkü bu mücadeleler, iki camianın artık bir arada yaşayamayacaklarına ve bundan böyle Müslümanların da bir millet haline gelmekte olduklarına bir delildir. Fakat Hindular, bilhassa Kongre Partisi, bu mücadelelerin taşıdığı önem ve mânayı anlamamışlar veya anlamak istememişlerdir.

Kongre Partisinin fikrinde, bu, İngilizlerin *parçala ve hükûmet* politikasının bir eseridir. İngiliz idaresi, iki camiayı birbirine düşürüp bundan faydalanmayı düşünmektedir.

Bunda bir hakikat payı yok değildir. Ancak Hindu-Müslüman mücadelesinin en had bir safhaya vardığı sıralarda, sorumlu İngiliz makamlarının Hindistan halkını defalarca birliğe dâvet ettikleri, fakat onların bu dâvetlerine taraflardan hiç birinin riayet etmediği de bir gerçektir. (73) Şu halde, Delhi «machiavélisme» i bütün bu mücadeleleri izaha yetmemektedir.

Müslümanlarla Hindular arasında, bazan yüzlerce kişinin ölümü ile sonuçlanan kanlı çarpışmaların patlak vermesine sebep olan, çoğu zaman dinî, içtimaî mahiyetteki olaylardır. (74) Mahiyeti ve dış görünüşü itibariyle bunlar bazan gayet önemsiz olaylardır. Meselâ, Hindularca kutsal sayılan bir ineğin Müslümanlar tarafından kesilmesi, bir kargaşalık doğurmaya yetmektedir. Fakat bu gibi küçük olayların, bü-

71 Dr. B. R. AMBEDKAR, *Pakistan*, Bombay: 1947, s 152 ve devamı (Nakleden: Symonds, *op. cit.* s. 49)

72 LEGER, *op. cit.* s. 105

73 *Ibid.*, ss. 105-108

74 SYMONDS, *op. cit.* s. 49

yük kargaşalıklara sebep olması aslında çok mühimdir. Çünkü, eskiden beri Hindistan'da din, gelenek, yaşayış v.s. farkları mevcut olduğu halde, bunların ancak son zamanlarda sık sık hâdiselere sebebiyet vermeleri, iki camianın birbirlerinden artık kesin olarak ayrılmaya doğru gittiklerine bir işarettir.

Bu dinî ve içtimaî mahiyetteki sebeplerin yanında bir de iktisadî sebepler vardır. (75) Bir defa, devlet hizmetlerine girmek hususunda iki cemaat arasında çetin bir rekabet başlamıştı. XIX. yüzyıldan beri, idarî, adlî hattâ siyasî makamların çoğunu ellerine geçirmiş bulunan Hindular, bu üstün durumlarını muhafaza etmekte ısrar ediyorlardı. Halbuki, şimdi karşılıklarına rakip olarak kuvvetli bir Müslüman aydın sınıfı çıkmıştı. Hindular bunu bir türlü hazmedemiyorlar ve bu yüzden iki cemaat arasında hâdiseler eksik olmuyordu. (76)

Bundan başka, Müslümanların kesif bulunduğu bazı eyaletlerde, çiftliklerin, bankaların, ticarethanelerin Hinduların elinde bulunması da bir diğer kargaşalık sebebi idi. Gerçekten, meselâ Doğu Bengal'de büyük çiftlik sahiplerinin çoğu Hindu olduğu halde bu toprakları işleyen tarım işçileri ise Müslümanlardı. Pencap'ta banka sahipleri Hindular bu bankalardan borçlananlar ise Müslümanlardı. (77) Bu adaletsiz durum, pek tabii olarak göze batıyor ve sık sık hâdiselere sebep oluyordu.

Kısacası, 1922 yılından sonra Hindu-Müslüman mücadelesi oldukça şiddetlenmişti. Bu tarihten itibaren, bilhassa 1930 dan sonraları, iki topluluk arasındaki mücadele şuurlu bir şekil almaya ve belli bir amaca doğru yönelmeye başlamıştır. Gene bu tarihlerden sonradır ki, Pakistan milliyetçiliği kristalleşmiş ve Hindu milliyetçiliğinden ayrılmıştır. Müslümanlar artık Hindulardan ayrı olarak belli bir hedefe doğru yönelmeye başlamışlardır.

1930-1932 yuvarlak masa konferansları, 1935 Hindistan anayasası, 1937 seçimleri ve nihayet İkinci Dünya Savaşı sırasındaki olaylar, iki camiayı birbirinden daha da ayırmış ve aralarındaki mücadeleye siyasî bir mahiyet vermiştir.

2) Simon Komisyonu ve Yuvarlak Masa konferansları :

On yıllık bir deneme devresi kaydını ihtiva eden 1919 kanununun

---

75 LEGER, *op. cit.* s. 109

76 *Ibid.*, s. 109

77 SYMONDS, *op. cit.* s. 50

tam bir başarısızlığa uğradığı, İngilizler tarafından bile kabul edilir. Bu yüzden, daha on yıllık süre dolmadan, 1927 de, Hindistan'daki siyasal değişiklikleri incelemek üzere John Simon adında bir zatın başkanlığında bir komisyon meydana getirildi.(78) Fakat Hindistan milliyetçileri bunu bir oyalama manevrası olarak gördüler ve komisyona boykot ilân edildi. Komisyon biraz gecikme ile, ancak 1930 yılında raporunu İngiltere hükûmetine sundu. (79)

Raporda dominyon statüsünden hiç bahis yoktu. Bu yüzden Hindistan'da hemen hemen hiç kimseyi memnun etmemişti. Esasen siyasî havanın da son derece gergin bulunduğunu gören zamanın Kral Naibi lord Irwin, Londra'da bir yuvarlak masa konferansı toplanmasını teklif etti. Hindulardan Paryalara varıncaya kadar bütün siyasî teşekküllerin iştirâki ile 1930 Kasımında Londra'da toplanan Birinci Yuvarlak Masa konferansına yalnız Kongre Partisinden kimse katılmamıştı. 1931 de toplanan ikinci ve 1932 de toplanan üçüncü yuvarlak masa konferanslarına ise hem Kongre Partisi ve Gandhi, hem de şair İkbâl katılmışlardı. (80)

İlk defa olarak 400 milyonluk Hindistan'ın temsilcilerinin bir araya gelmeleri ve kendi meselelerini görüşmeleri ve tartışmaları bakımından yuvarlak masa konferansı veya konferansları tarihî bir olaydır. Bu konferansta belli başlı iki mesele görüşülmüştür. Bunlardan birisi, Hindistan'a dominyon statüsü verilmesi, diğeri de azınlıklar veya camialar meselesi idi. Birinci mesele İngiltere ile Hindistan delegelerinin arasını açmıştır. İngilizler derhal dominyon statüsü vermeye yanaşmamışlardır. Azınlıklar meselesi ise, Hindular, daha doğrusu Kongre Partisi ile Müslümanlar veya Müslüman Birliği Partisinin arasını açmıştır. Yuvarlak masa konferansının asıl önemli sonucu budur. Müslüman Birliği delegeleri, Müslümanların ayrı bir millet olarak değil de azınlık telâki edilmesine prensip itibariyle itiraz etmemişlerdir. Onların istediği, gelecek anayasada Müslümanların haklarının garanti altına alınması ve ayrı seçim bölgelerinin muhafazasından ibaretti. İkbâl tarafından daha önce ortaya atılmış bulunan «ayrı bir müslüman devleti» fikri konferansta bahis konusu edilmemişti. Bu da, Müslümanların Hindu-Müslüman anlaşmazlıklarına ve çarpışmalarına son vermek hususundaki iyi niyetlerinin bir delilidir.

Buna rağmen, kendisini bütün Hindistan halkının tek ve mutlak

---

78 J. H. LANDMAN and Herbert WENDER, *op. cit.* ss. 245-246

79 Simon Komisyonu Raporu hakkında bak: COUPLAN, *op. cit.* ss. 97-112

80 Yuvarlak Masa Konferansı için bak.; *Ibid.*, ss. 113-131

temsilcisi olarak gören Kongre Partisine ve onun başındaki Gandhi'ye söz anlatmak mümkün olmamıştır. Gandhi, hiçbir şekilde ayrı seçim bölgeleri kabulüne yanaşmadığı gibi (81) azınlıklara müşahhas garantiler verilmesini de kabul etmemiştir. (82) Bunun üzerine Müslümanlar kongreden daha fazla soğumuşlar ve kendi aralarındaki anlaşmazlıklara son vererek Müslüman Birliği Partisi etrafında toplanmaya başlamışlardır. (83) Kongre Partisinin, Hindistan'ın en kalabalık azınlığına karşı bu sert davranışı ve kendisini dev aynasında görmesi karşısında Müslümanlar birbirlerine daha fazla yaklaşmışlar ve aralarındaki bağları kuvvetlendirmişlerdir. Aynı zamanda kongreden ayrılmaya doğru gitmeleri, ayrı bir Müslüman devleti kurmak yolunda bir adım daha atılması demektir. Yuvarlak masa konferansının en önemli, fakat ilk anda görülememiş olan sonucu budur.

Kongre ile Müslüman Birliği arasındaki ayrılık, bundan sonraki olaylar üzerine daha da artmıştır.

3) 1935 Anayasası ve 1937 seçimleri :

Yuvarlak masa konferansından bir sonuç elde edilememesi üzerine, İngiltere hükûmeti 1935 te kendiliğinden Hindistan'a yeni bir anayasa verdi. (84). Bu yeni anayasa belli başlı iki şeyi gerçekleştirmek istiyordu : Birincisi, prensliklerden ve İngiliz idaresindeki eyaletlerden meydana gelecek bir Hindistan Federasyonu kurmak ve ikincisi, 11 eyalette muhtar hükûmetler meydana getirmektir. (85) Birinci amacı gerçekleştirmek için Hindistan'daki 500 den fazla Prenslik (86) ile görüşmeler başlamıştı. Fakat bu görüşmeler uzayıp gittiğinden ve İkinci

---

81 LUMBY, *op. cit.* s. 19

82 COUPLAND, *op. cit.* s. 125

83 «Ka'id-i Âzam Muhammed Ali Cinnah», **Pakistan Postası**, 1 Ocak 1958

84 1935 anayasası hakkında bak.: COUPLAND, *op. cit.* ss. 132-148

85 LUMBY, *op. cit.* s. 17

86 Hindistan'da doğrudan doğruya İngilizlerin idaresi altında bulunan eyaletlerden başka yarı bağımsız devletler de vardı. Bu devletlerin başında, ya Nawab veya Nizam denen bir Müslüman yahut da Mihraca adı verilen bir Hindu bulunurdu. Burada, hepsine şâmil olmak üzere, Princely States karşılığı olarak Prenslik tabiri kullanılmıştır. İngilizlerin Hindistan'dan çekilmelerinden önce, bu prensliklerin sayılarının 500 den fazla olduğu biliniyordu. Fakat, tam sayılarını tesbit etmek biraz güçtür. Çünkü bu hususta verilen rakamlar birbirini tutmamaktadır. Meselâ LUMBY, *op. cit.* s. 17 de 562 tane olduklarını söylediği halde, Keşmir hakkında önemli bir esere bakılacak olursa (Josef KORBEL, **Danger in Kashmir**, Princeton, New Jersey: 1954, s. 46) bu miktar 584 tür.

Dünya Savaşının patlak vermesi üzerine kesilip bir daha da toplanmadığından, birinci amacı gerçekleştirmek mümkün olmamıştır.

11 eyalette muhtar hükümetlerin kurulması amacı ise, gerek Kongrenin, gerekse Müslüman Birliğinin memnuniyetsizliklerine rağmen gerçekleştirilmiştir. (87)

Yuvarlak masa konferansında azınlıklara gelecek anayasada elle tutulur garantiler verilmesini ve ayrı seçim bölgelerinin kurulmasını kabul etmeyen Kongre, 1935 anayasasını azınlıkları fazla kayırdığını iddia ederek kabul etmek istememiştir. Buna karşılık Müslüman Birliği de verilen garantileri «yetersiz» bulmuştur. Çünkü Pencap ve Bengal eyaletlerinde Müslümanlar çoğunlukta oldukları halde, onlara bu eyaletlerin teşriî meclislerinde sandalyaların çoğuna sahip olmak hakkı sağlanmamıştı. (88) Buna rağmen hem Kongre, hem de Müslüman Birliği Partisi eyalet meclislerini seçmek için 1937 seçimlerine girmişlerdir.

Bu seçimlerde, iyi teşkilatlanmış olan ve Nehru'nun başkanlığında kuvvetli bir propaganda faaliyetine girişmiş olan Kongre Partisi, büyük bir başarı sağlamış ve sekiz eyalette seçimleri kazanmıştır. Müslüman Birliği ise ancak Pencap, Sind ve Bengal eyaletlerinde Müslümanlara ayrılan yerleri kazanabilmişlerdir. (89)

Bu sonuç, Hindu-Müslüman münasebetlerinde yeni bir devre açmıştır. Bundan böyle Kongrenin Müslüman Birliğine karşı tutumu daha da şiddetlenmiş ve aralarındaki uçurum derinleştikçe derinleşmiştir.

Müslüman Birliğinin seçim bildirisi, sert değildi. Hâlâ Kongre ile anlaşmak ümidi beslediği açıkça görülüyordu. Bilhassa Cinnah, kongre ile Müslüman Birliğini birbirine yaklaştırmak için büyük gayretler sarfediyordu. 1916 Lucknow Paktı başlıca onun sayesinde gerçekleşmişti. 20 yıl sonra da Cinnah, böyle bir yakınlaşma için çalışıyordu. Bu yüzden bizzat Nehru, Cinnah'ı, «Hindu-Müslüman Birliği elçisi» olarak vasıflandırıyordu. Fakat şimdi, seçimlerde kazandığı başarıdan sonra Kongre kendisini artık Hindistan'ın tek ve mutlak temsilcisi olarak görmeğe başlamıştı. Müslüman Birliği ile koolisyon hükümetleri kurmak şöyle dursun, onu, karşısında artık bir muhatap olarak görmek bile istemiyordu. (90) Kongrenin zaferi, yeni bir diktatörlük devresinin başlangıcı demek olduğunda artık Müslümanların şüphesi kalmamıştı. Şu halde Kongreden kesin olarak ayrılmanın zamanı gelmiş demektir.

---

87 LUMBY, *op. cit.* s. 18

88 SYMONDS, *op. cit.* s. 58

89 LUMBY, *op. cit.* ss. 19-20

90 *Ibid.*, s. 21

Yukarıda da belirtildiği gibi, daha 1930 yılında İkbâl, ayrı bir Müslüman devleti fikrini ortaya atmıştı. Bu fikir, Müslüman politikacıları arasında o zaman büyük bir yankı uyandırmamıştı. Esasen İkbâl de oldukça ihtiyatlı idi ve yuvarlak masa konferansında bu fikrini açıklamamıştı. Üç yıl sonra, 1933 te «Pakistan» adı ortaya çıkmıştı. Cambridge'de tahsilde bulunan Rahmet Ali adında bir Hindistanlı Müslüman genç, kaleme aldığı bir eserde, kurulacak ayrı İslâm devletinin sınırlarını çiziyor ve buna «Pakistan» adını veriyordu. (91) Hindistan birliğine taraftar olan Müslüman politikacıları arasında bu da büyük bir ilgi toplayamamış ve bir üniversite öğrencisinin gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayali olarak görülmüştü. Fakat 1937 den sonra durum değişmiştir.

4) Cinnah'ın ve Müslüman Birliğinin popüler hale gelmeleri :

Bu sıralarda İkbâl, Cinnah'a gönderdiği mektuplarında O'nu Hind Müslümanlarının önderi olmağa dâvet ediyordu. (92) Gayelerine ulaşabilmeleri için Müslümanların bir öndere ihtiyaçları vardı. Bu da ancak Cinnah olabilirdi. Aynı zamanda Müslüman Birliği Partisi de bütün Hind Müslümanlarının partisi olmalıydı. Ayrılıklar bir tarafa bırakılmalı ve bütün Hind Müslümanları, Müslüman Birliğinin ve Cinnah'ın etrafında toplanmalıydı. Zaten Müslüman arasında sıkı bir birlik olmadığı ve Müslüman Birliğinin halka kadar inemediği için 1937 seçimlerinde Kongre büyük bir başarı sağlamıştı. Bu ise, Hindistan'da İslâm dininin ve kültürünün tehlikeye girmesi demekti.

Nihayet Ekim 1937 de Cinnah Kongre ile işbirliği politikasını terketti. (93) Öteden beri, Hindularla Müslümanlar arasındaki münasebetleri geliştirmek için çalışmış olan Cinnah artık bu siyasetinden kesin olarak ayrılmıştı. Aynı yıl Cinnah, Nehru'nun «Hindistan'da ancak iki parti vardır, bunlar da İngiltere hükûmeti ile Hind Millî Kongre Partisidir.» sözüne, «bu ülkede üçüncü bir parti daha vardır, o da, Müslüman Birliğidir.» cevabını vermiştir. (94)

---

91 «Pakistan» kelimesi, Pencap, Afganistan (Kuzey Batı Sınır Eyaleti), Keşmir, Sind isimlerinin baş harfleriyle Blücistan kelimesinin sonundaki **tan** ekin-den türetilmiş olup aynı zamanda **Paklar Ülkesi** anlamına gelmektedir. Bak. LEGER, *op. cit.* s. 120; Duroselle, *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, Paris: 1953, s. 615 (not. 1)

92 «Kaid-i Âzam Muhammed Ali Cinnah», *Pakistan Postası*, 1 Ocak 1951, s. 5

93 LUMBY, *op. cit.* s. 22

94 ÖZGÜL, *op. cit.* s. 28

İşbirliği politikasını terkettikten ve Müslüman Birliğinin önderliğini üzerine aldıktan sonra Cinnah, Hindistan Müslümanlarını dağınıklıktan kurtarmak, tek bir vücut, tek bir millet haline getirmek için geceli gündüzlü çalışmaya başladı. Müslüman Birliğinin halka kadar yayılabilmesi için, üye kabul şartları hafifletildi, Müslümanlara Kongre diktatörlüğünün tehlikeleri anlatıldı. Her taraftan Müslüman Birliğine geniş ölçüde katılmalar başladı.

Temmuz 1938 de Cinnah, Müslüman Birliği Partisinin bütün Hind Müslümanlarını temsil ettiğini bildirdi. (95)

Aitmiş yaşından sonra Cinnah, Hind Müslümanları arasında büyük şöhret kazanmış, münakaşa edilmez bir şekilde önder durumuna geçmişti. Artık «Büyük Önder-Kaid-iÂzam» olarak anılıyordu. (96) Bununla beraber, henüz Pakistan fikrini resmen kabule karar vermemişti. O, tecrüleli bir siyaset adamıydı. Böyle bir karar almadan önce, üzerinde uzun uzun düşünmesi, ince hesaplar yapması ve aynı zamanda durumunu daha da kuvvetlendirmesi gerektiğini biliyordu. Müslümanlar arasında sıkı işbirliğini sağlamak ve onları Müslüman Birliğinin bayrağı altında toplamak için geceli gündüzlü çalışmalarına devam etti. Ömrünün kırk yılını verdiği Hindistan Birliği fikrinin Kongre tarafından suya düşürülmüş olduğunu ve Kongre mensuplarının Müslümanlar için şimdi İngilizlerden daha tehlikeli hale geldiklerini millete anlattı.

Kongre tarafından kurulan eyalet hükümetleri karşısında Müslümanların ne kadar güç durumda kaldıkları görülmüştü. Bütün Hindistan'ın içine alacak şekilde kurulacak olan bir federasyon içinde bu durumun daha da kötüleşeceği apaçık meydana çıkmıştı. Çünkü Müslümanlar bu federasyon içinde daima bir azınlık olarak kalacaklardı ve azgın Hindu milliyetçiliği karşısında bu azınlığın hak ve hürriyetlerini kâğıt üzerindeki hükümler korumaya yetmiyecekti. Bu yüzden Müslüman Birliği Partisi Ağustos 1939 da, 1935 anayasasının Hindistan Federasyonu hakkındaki hükümlerinin kaldırılmasını İngiltere'den istedi.

5) Pakistan fikrinin Müslüman Birliği tarafından resmen kabulü :

1935 anayasasının federasyon hakkındaki hükümlerinin kaldırılması talebi üzerinden altı ay kadar sonra, Mart 1940 ta, Müslüman Birliği Partisi Lahor'da yaptığı yıllık toplantısında tarihî kararını verip Hind Müslümanları için Hindistan'dan ayrı olarak «bağımsız devletler»

95 LEGER, *op. cit.* s. 123

96 *Ibid.*, s. 123

97 SYMONDS, *op. cit.* ss. 55-56

kurma hakkını istedi. (98) Böylelikle, kuruluşundan ancak yedi buçuk yıl önce Pakistan, Müslüman Birliğinin siyasal amacı haline gelmiş oluyordu. Artık Hind Müslümanları Hindistan'da bir azınlık değil, ayrı bir millettir. Ve bu millet bundan böyle kendi bağımsızlığı için çalışacaktır. Hindistan bölünüp ayrı bir Pakistan devletinin kurulmasına mâni olacak hiç bir teklif, hiç bir uzlaşma formülü kabul edilmiyecek ve durmadan dinlenmeden mücadeleye devam edilecektir. Pakistan milletinin büyük amaca ulaşabilmesi için yapacağı çetin mücadele yıllarında büyük bir öndere de sahip olması, mutlu bir tesadüftür. Yaşının ilerlemiş olması na rağmen büyük önder Cinnah, tükenmek bilmiyen bir enerji ile milletini kutsal amaca ulaştırıncaya kadar savaşmıştır. Hindistan basını tarafından «Pakistan kararı» olarak adlandırılan 1940 kararı, hukuk dilıyla kaleme alınmıştı ve biraz belirsizdi. Bunu açıklamak ve yorumlamak için Cinnah yorulmadan nutuklar söylemiş, dünya basınına demeçler vermiştir. Bütün dünyaya anlatmak istemiştir ki, Hind Müslümanları, tarihi, kültürü, dini, dili, edebiyatı, sanatı kısaca her şeyi ile ayrı bir millettir ve bu milletin bağımsız bir vatana sahip olması en tabii hakkıdır.

Bu arada Hind Paryalarının önderi Dr. Ambedkar tarafından kaleme alınan tarafsız bir eser (99) de Pakistanlıların ayrı bir millet olduklarını ispat etmiştir. Ambedkar, bir topluluğun millet olabilmesi için kendisinde toplanması gereken bütün özellikleri (tarih birliği, dil, din, birliği, beraber yaşama arzusu, coğrafya birliği v.s.) Pakistanlıların haiz olduklarını göstermiş ve İngiliz hükümetinin İrlanda'yı böldüğü gibi, Hindistan'ı da bölebileceğini söylemiştir. (100)

Hindistan'ın kurtuluş gününün yaklaştığı bir sırada, Müslüman Birliğinin almış olduğu bu büyük karar karşısında kongre mensuplarının şaşkınlıklarını tahmin etmek mümkündür. Denilebilir ki bu karar, bir bomba tesiri yaratmıştır. Nehru, «memleketlerin ayrılmaya değil de birleşmeye doğru gittikleri bir devirde bu karar hayret vericidir» demiş ve onu «dinin kötü bir darbesi» olarak vasıflandırmıştır. (101)

Fakat ne olursa olsun, artık Cinnah ve Pakistan milleti için Hindistan'ın Birliği deye bir şey bahis konusu değildir. Onların önünde

---

98 LEGER, *op. cit.* s. 124; SYMONDS, *op. cit.* s. 56; LUMBY, *op. cit.* s. 24

99 *The Pakistan or The Partition of India*, (ilk baskısı 1940 yılında Bombay'da yapılmıştır.)

100 LEGER, *op. cit.* ss. 125-126

101 Jawaharlal NEHRU, *An Autobiography*, London: 1949, s. 606 (Nakleden: LEGER, *op. cit.* s. 125)

ulaşılması gereken tek bir amaç vardır ki, o da Pakistan'ın bağımsızlığıdır. 1940 ta Cinnah, «dünyada hiç bir kuvvet Pakistan'ın kurulmasını önleyemeyecektir» demiştir. (102)

Kararın verilmesinden bir müddet sonra Müslüman Birliği, kurulacak Pakistan'ın sınırlarının ne olması gerektiğini de bildirmiştir. Pakistan'ın içine, Kuzey Batı Sınır Eyaletleri, Pencap, Sind, Blücistan ve Kuzey Doğu Hindistan bölgesinde bulunan Bengal ve Assam eyaletleri girecekti. (103) Görülüyor ki, Müslüman Birliğinin kabul ettiği Pakistan, İkbâl'in teklif ettiğinden daha geniştir. İkbâl, Kuzey Doğu topraklarından söz açmamıştı.

1947 yılında Pakistan Dominyonu, az farkla, Müslüman Birliğinin istediği şekilde kurulmuştur.

VI — PAKİSTAN'IN DOĞUŞU

1) Savaş yılları :

1 Eylül 1939 da Alman ordularının Polonya'ya saldırmaları ile İkinci Dünya Savaşı başladı ve 3 Eylülde İngiltere de müttefiki Polonya yanında savaşa girdi. Aynı gün İngiltere kralı tarafından imzalanan «bildiri», Hindistan'ın da İngiliz İmparatorluğu Camiası içinde fiilen savaşa girmesi gerektiğini açıklıyordu. (104)

Bu bildirinin Kral Naibi tarafından açıklanması, Hindistan'da genel bir tepki yarattı. Bununla beraber, Kongre ile Müslüman Birliğinin savaş yıllarında İngiltere'ye karşı tutumları, başka başka olmuştur.

Ekim 1939 da Kongre Partisi, «Hindistan halkının fikri alınmadan» Hindistan'ın savaşa sokulmasını protesto eden ve «Hindistan halkına derhal kendi anayasasını hazırlamaya yetkili bağımsız bir millet» muamelesi yapılmasını isteyen bir karar suretini kabul etti. 1937 seçimlerinden sonra yedi eyalette kurulmuş olan Kongre hükümetleri, protesto makamında, istifa ettiler. Savaş devam ederken, Kongre Partisi, Hindistan'a derhal bağımsızlık verilmesi yolundaki isteklerini daha da sıklaştırdı. Kongre, Mihver devletlerine düşman olduğu gibi İngiliz emperyalizmine de düşmandı. İngilizlerle işbirliği yapmadı ve 1940 ta Kongrenin teşviki ile Hindistan'da bir sivil itatatsızlık kampanyası başladı. Bunun üzerine İngilizlerin Kongreye karşı tutumları sertleşti. Kongre ileri gelenleri, bu arada Nehru ve Gandhi de, hapse atıldılar. Olağanüs-

102 SYMONDS, *op. cit.* s. 60

103 LUMBY, *op. cit.* s. 24

104 ÖZGÜL, *op. cit.* s. 36

rürülkten kadırlıldı ve hürriyetler kısıldı. (105) Buna rağmen Kongreyi yola getirmek mümkün olmadı ve 1942 de Hindular açıkça sabotaj ve isyan hareketlerine başladılar.

Savaş yıllarında Müslüman Birliğinin tutumu ise, İngiltere hükümeti ile »sınırlı» bir işbirliği şeklinde idi. (106) Buna «şartlı» bir işbirliği de denebilir. Savaş başla rbaşlamaz Cinnah, doğrudan doğruya İngilizlere cephe almamış fakat hemen işbirliğine de yanaşmamıştır. Müslümanların İngilizlerle işbirliği yapmaları karşılığında bazı istekler ileri sürülmüştür. Cinnah, Kongre mensupları gibi, kayıtsız şartsız Hindistan'ın bağımsızlığını değil, önce Hindistanla beraber Pakistan'a da bağımsızlık verileceğine dair bir söz istiyordu. Bu elde edilmedikçe, Hindistan için bağımsızlık istemekte acele etmiye lüzum yoktu.

Bu arada, muntazaman hep Müslüman Birliği başkanı seçilen Cinnah, kendi partisini kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Parti içinde sıkı bir disiplin kurulmuş, buna riayet etmeyenler partiden atılmış, fakat Müslüman Birliği de günden güne kuvvetlenmiştir. Ekim 1939 da Kongre Eyalet hükümetlerinin istifa etmeleri, daha sonra Kongre ileri gelenlerinin İngilizler tarafından hapse atılmaları, bu büyük Hindu partisinin siyaset sahnesinden hemen hemen çekilmesi sonucunu vermiştir. Bu durum, Müslüman Birliğinin işine gelmiş, Cinnah memleket içinde daha faal ve daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. (107) Aynı zamanda, Müslümanların, «sınırlı» da olsa, işbirliği İngilizler için büyük kıymet kazanmıştır.

Bu yıllarda İngilizlerin Hindistan'a karşı politikasını ise, daha çok savaşın gidişi tâyin etmiştir. 1939 da İngiltere Almanya ile savaşmağa başladığı zaman yanında hemen hemen yalnız Fransa vardı. Rusya, Almanya ile birlikte Polanya'yı paylaşmakla meşguldü. Amerika henüz savaşa katılmamıştı. Bu durumda, İngiltere'nin savaşı devam ettirebilmesi için Hindistan'ın muazzam ve servet kaynaklarından faydalanması mutlaka zaruridir. Oysa ki, Hindistan'ın iki büyük partisinden bir tanesi işbirliğini kesin olarak reddetmekte, diğeri ise derhal reddetmekle beraber hemen İngiltere'ye bağlanıvermeye de yanaşmamaktadır. Şu halde önce Hindistan'ın tatmin edilmesi gerekmektedir. Buna rağmen İngiltere, hemen taviz vermeğe yanaşmamıştır. Şiddet kullanarak Hindistan'ı yola getirebileceğini sanmıştır.

Zaman geçtikçe bir taraftan şiddet politikasının bir fayda vermiye-

105 LANDMAN and WENDER, *op. cit.* s. 249

106 SYMONDS, *op. cit.* s. 63

107 *Ibid.*, ss. 63-64

ceği anlaşılmış, diğer taraftan da İngiltere'nin Hindistan'a olan ihtiyacı daha da artmıştır. 1940 Haziranında Fransa savaş dışı edilmiş, İngiltere Mihver karşısında yalnız kalmıştır. (108)

1940 Haziranından 1941 Haziranına kadar Almanya ve İtalya ile tek başına çarpışacak olan İngiltere gayet güç bir durumdadır. Bu şartlar altında, İngiltere hükûmeti, savaşın başlangıcından beri ilk defa olarak Hindistan'a bazı tavizler vermek zorunda kalmış ve Ağustos 1940 ta, savaş sona erer ermez Hindistan'a «Commonwealth içinde hür ve eşit işbirliği» hakkı tanımak niyetinde olduğunu bildirmiştir. (109) «Ağustos teklifi» denen bu karar, Kongrenin kurucu meclis isteğine cevap verdiği halde, azınlıklara garanti verilmesi konusu üzerinde de durduğu için Kongre tarafından derhal reddedilmiştir. Gandhi'nin sivil itaatsızlık kampanyasına başlaması da bu devreye rastlar. Müslüman Birliği, azınlıkların rızası olmaksızın hiç bir yeni anayasasının uygulanamayacağı yolundaki garantiyi iyi karşılamıştır. Bununla beraber, Hindistan geçici merkez hükûmetine Hindularla eşit sayıda temsilci istemiştir. Müslüman Birliği bir azınlığı değil, Pakistan milletini temsil etmektedir. (110) Eşitlik olmazsa, bu, ileride Pakistan esası üzerine yapılacak bir anlaşmaya zarar verebilirdi.

Bundan sonra savaşın gidişatında meydana gelen yeni gelişmeler, İngiltere'yi Hindistanla anlaşmak zorunda bırakmıştır.

Haziran 1941 de Alman-Sovyet savaşının başlaması üzerine, İngiltere yalnızlıktan kurtulmuş ve biraz nefes almıştır. Bununla beraber çok geçmeden yeni gelişmeler olmuştur. Aralık 1941 de Japonlar da savaşa girmişlerdir. Hızla yayılan Japonlar, 1942 yılının Ocak-Nisan aylarında Singapur'u, Malezya'yı, Hindicini'yi, Siam'ı ve Birmanya'yı alarak Hindistan kapılarına dayanmışlardır. (111)

Japon tehlikesi, İngilizlerle Hindistanlılar arasında gayet acele bir anlaşmaya varmak lüzumunu bir kere daha ortaya koydu. Memleketin savunmasında Hindistan'daki siyasî partilerin İngiltere ile işbirliği yapmalarını sağlamak amacıyla, tam Japon tehlikesinin son haddine vardığı bir sırada, Mart 1942 de, İngiltere hükûmeti Sir Stafford Cripps'i Hindistan'a gönderdi. (112) Cripps, beraberinde İngiltere hükûmetinin

---

108 Bak., DUROSELLE, *op. cit.* «L'Angleterre seule contre l'Axe» başlıklı bölüm. ss. 318-337

109 LEGER, *op. cit.* s. 129

110 LUMBY, *op. cit.* s. 27

111 DUROSELLE, *op. cit.* ss. 406-407

112 Bak., LUMBY, *op. cit.* ss. 28-30; SYMONDS, *op. cit.* ss. 64-65; LEGER, *op. cit.* ss. 129-30

tekliflerini getirmişti ki, bunlar başlıca iki taneydi. Bir tanesi, derhal yerine getirilecekti ki, o da, geçici hükûmete Hindistanlıların getirilmesi idi. Savaş sona erdikten sonra yerine getirilecek olan ikinci teklif ise, yeni bir anayasa idi. Burada İngiltere Hindistan'dan çekilmek niyetinde olduğunu resmen bildiriyor ve ilk defa olarak eyaletlere, teklif edilen Hindistan Birliği dışında kalmak, ayrı bir federasyon kurmak hakkı tanınıyordu.

Kongre Partisi, bu teklifi «Hindistan'ın bütünlüğüne ağır bir darbe» olarak gördüğü için, Müslüman Birliği de, Pakistan'ın kurulmasından açıkça bahsedilmediği için reddetmişlerdir. Bununla beraber, eğer Kongre Partisi kabul etseydi, Müslüman Birliğinin de kabul edeceği fikrinde olan yazarlar da vardır. (113)

Cripps, Kongre ve Müslüman Birliği ileri gelenleri ile görüşmeler yapmış, fakat bir sonuç alamamıştı. Bunun üzerine İngiltere'ye dönmüş ve Hindistan'ın statüsü, olduğu gibi kalmıştır.

Bundan sonra Kongre, Hindistan'a derhal bağımsızlık verilmesinde, Müslüman Birliği de Pakistan'ın kurulmasında ısrar ettiler. Savaş devam etti. Kongrenin İngiltere ile işbirliğine hiç yanaşmamasına ve Müslüman Birliğinin ancak «sınırlı» bir işbirliği yapmasına rağmen Hindistan İngiltere'nin yanında çarpıştı. İngiltere'nin emrine 2.500.000 asker verdi. (114) Bunların çoğunu Hind Müslümanları teşkil ediyordu.

Diğer taraftan Japonlar da Hindistan miliyetçiliğini istismar etmekten geri kalmadılar. Japonların yanında, İngilizlere, daha doğrusu müttefiklere karşı çarpışmak üzere «Hindistan Millî Ordusu» adında bir ordu ve 21 Ekim 1943 te, Chandra Bose adında birisinin başkanlığında Argad-Hind'de bir kukla hükûmet kurdular. Kuruluşundan üç gün sonra, 24 Ekimde, bu yeni hükûmet Amerika Birleşik devletlerine ve İngiltere'ye harp ilân etmiş ve «Hindistan Millî Ordusu» fiilen savaşa katılmıştır. (115)

Harp içinde, Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt, Amerika bağımsızlık savaşını hatırlatarak, İngiltere hükûmetinin derhal Hindistan'a bağımsızlık vermesini Churchill'e tavsiye etmiş, fakat İngiliz başbakanı

---

113 Sir Reginoold COUPLAND, *The Cripps Mission*, s. 36 (Nakleden: SYMONDS, *op. cit.* s. 65)

114 DUROSELLE, *op. cit.* s. 414

115 *Ibid.*, ss. 414-415 te nakledildiğine göre «Hindistan Millî Ordusu» hiçbir zaman 30 bini geçmemiştir.

bunu kabul etmemiştir. Onun fikrine, böyle bir hareket, Hindistan'ın savaşı gücünü arttırmayacak, aksine Hindistan'ı bir çıkmaza sokacak. Japon istilâsını kolaylaştıracaktı. (116)

Savaş yıllarında, Hindu-Müslüman anlaşmazlığı da günden güne şiddetlenerek devam etmiştir. Mayıs 1942'de Rajagopalachari adında bir Kongre mensubu Hindu, bu çıkmaza bir son vermek amacıyla Kongre idare heyetine iki teklif sundu. Bunlardan bir tanesi Pakistan'ın kabulüne, diğeri de Madra eyaletinde Kongre-Müslüman Birliği koalisyonunun dairdi. Fakat Kongre bu teklifleri şiddetle reddetmiştir. Bunun üzerine Rajagopalachari Kongreden ayrılmıştır. Fakat iki yıl sonra, Gandhi, sâhibî sebepler yüzünden hapisten çıktıktan sonra Rajagopalachari onu Cinnah ile görüşmeye ikna etti. (117) 1944 Eylülünde Gandhi ile Cinnah onbeş gün kadar görüştiler. Fakat bu iki liderin «görüşleri ve şahsiyetleri arasında derin bir uçurum bulunduğundan» hiç bir mesele üzerinde anlaşmaya varılamamış ve görüşmeler suya düşmüştür. (118)

Bu yıllar içinde bir diğeri olay da Sir Tej Bahadur Sapru adında birisinin başkanlığındaki «uzlaştırma komitesi» nin anayasa tekliflerini yayımlanmasıdır ki, bundan bir şey çıkmamıştır. Müslüman Birliği, aşırı Hinduların hâkim olduğu ve Pakistan fikrini kabule yanaşmaya Kongre Partisi ile işbirliği yapmayı reddetmiştir. (119)

2) 1945—1947 yılları (120) :

A) Simla konferansı :

Savaş devam etti. Nihayet 1945 Mayısında Almanya'nın kayıtsız şartsız teslimi ile Avrupa savaşı sona erdi. Uzak Doğuda Japon savaşı hâlâ devam ediyordu. Bu sıralarda İngiltere ile Hindistan arasında siyasi bir çıkmaza bir son vermek için bazı teşebbüslerde bulunmak gerektiği hususunda İngiliz siyasi çevrelerinde bir kanaat hasıl oldu. Bu çıkmaz, 1942 yılında, Cripps tekliflerinin reddedilmesinden ileri devam ediyordu.

İşe, Kral Naibi'nin icra organından başlamanın uygun olacağı düşünüldü. Eğer bu meclis içinde Müslüman Birliği ve Kongre Partilerinin temsilcileri beraberce çalışırlarsa bunlar birbirlerine belki bir de

116 *Ibid.*, s. 413

117 SYMONDS, *op. cit.* s. 65

118 LUMBY, *op. cit.* s. 34

119 *Ibid.*, s. 35

120 Simla konferansı için daha fazla bilgi için bak., *Ibid.* ss. 42-58

receye kadar yaklaşabilirler ve Hindistan için en önemli mesele olan anayasa meselesinin halli biraz daha kolaylaşır. Hattâ belki de Müslüman Birliği, Pakistan hakkındaki isteğinden vazgeçebilirdi. 1942 de Müslüman Birliği, Kongre ile eşitlik esasına göre geçici Merkezî hükûmete girmeye hazır olduğunu bildirmişti. 1945 Ocağında Kongre ve Müslüman Birliğinin iki ileri gelen şahsiyeti, Bhulabhai Desai ile Liyakat Ali Han, yeni icra organına iştirâk konusunda görüşmeler yapmışlardı. Gerçi bu görüşmelerin bir sonuç elde edilememişti ama, şimdi tekrar bir konferans toplanırsa belki bir anlaşmaya varılabilirdi.

Bu düşüncelerden hareket ederek Kral Naibi Lord Wavell (121), 25 Haziranda Simla'da bir konferans toplanmasını teklif ve buna iki partinin liderleri olarak Cinnah ile Gandhi'yi dâvet etti. Lumby'nin kanaatine, Lord Wavell, konferansta Müslüman Birliği temsilcileri ile Dr. Âzad gibi Kongre mensubu Müslümanlar arasında bir çatışmadan çekindiği için, Kongrenin lideri olarak Gandhi'yi dâvet etmişti. (122) Bununla beraber, bir müddet sonra, hapiste bulunan Kongre ileri gelenleri, bu arada Dr. Âzad da serbest bırakılmışlar ve konferansa dâvet edilmişlerdir.

Konferans fikri, her iki parti tarafından iyi karşılanmış, Müslüman Birliği de Âzad'ın dâvet edilmesine resmen itiraz edip bir güçlük çıkarmamıştır. Yalnız, Müslüman Birliğinin resmî organı olan *Dawn* gazetesinde, Dr. Âzad gibi «Quisling» lerin dâvet edilmesi aleyhinde bazı yazılar çıkmıştır.

Fakat asıl çatışma konferans toplandıktan sonra başgöstermiş ve konferanstan bir sonuç alınamamıştır. Gerçekten, konferans toplanmaz, Kral Naibi'nin yeni icra organına çeşitil camiaların temsilcilerinin kimler tarafından tâyin edileceği meselesi ortaya çıkmıştır. Bütün Hind Müslümanlarını temsil ettiğini söyleyen Müslüman Birliği, Müslüman temsilcilerinin hepsinin kendisi tarafından tâyin edilmesini, Kongre ise, yalnız Hindu temsilcilerini değil, Müslümanlar da dahil, diğer camiaların temsilcilerini de tâyin etmek hakkını istemişlerdir.

Bu, Pakistan milliyetçiliği ile Hindu milliyetçiliğinin birbirleriyle bağdaşmaz istediklerinn çatışması demekt. (123)

Konferansın çıkmaza doğru gittiğini gören Lord Wavell, her parti-

---

121 Lord Wavell, 1943 Ekiminde, Lord Linlithgow'un yerine Kral Naibi tayin edilmişti.

122 LUMBY, *op. cit.* s. 49

123 *Ibid.*, s. 51

nin kendi aday listesini hazırlayıp kendisine vermelerini istedi ve aldığı bu listelerden bir karma liste yaptı. Bu karma listede, Pencap Birlik Partisinden de bir Müslüman aday olduğu için Cinnah bunu kabul etmedi. (124) Cinnah için en önemli olan şey, Pakistan'ın gerçekleştirilmesi idi. O, bütün bu plânlara bu açıdan bakıyordu. Yeni icra organında Hindu-Müslüman eşitliği tanınmıştı ama, diğer azınlıklar da hesaba katılınca Müslümanlar üçte bire düşeceklerdi. Hindistan'ın parçalanması, bir Pakistan devletinin kurulması bahis konusu olduğu zaman bu azınlıklar pek muhtemelen Hindular tarafında oy vereceklerinden böyle zahiri bir eşitlik Pakistan'ın kurulmasına engel olacağı düşüncesiyle Cinnah bu plâni kabul etmedi.

Yâni konferansın suya düşmesinin başlıca sorumlusu, Cinnah idi. (125)

Bununla beraber konferans, savaş yıllarında duraklamış olan siyasî faaliyete yeniden bir canlılık vermiş olması bakımından bir fayda da sağlamamış değildir. Diğer taraftan Kongre ile Müslüman Birliği bir tek mesele üzerinde tam anlaşmaya varmışlardı ki o da, derhal seçimlere gidilmesi idi.

B) Seçimler :

Uzun zamandan beri Hindistan'da seçim yapılmamıştı Halen iş başında bulunan merkez teşriî meclisi 1934 te, Eyalet Teşriî Meclisleri 1937 de seçilmişlerdi. Simla konferansında hem Müslüman Birliği, hem de Kongre derhal seçim yapılmasını istemişlerdi. Fakat Japonlarla savaşın henüz devam ettiği bir zamanda seçimlere gidilmesine İngilizler yanaşmamışlardı.

15 Ağustosta Japonya'nın birden bire teslim olması üzerine, bu engel veya bahane de ortadan kalkınca seçimlere gitmekten başka çare kalmamıştı.

Bu arada İngiltere'de de önemli bir değişiklik olmuş, 1945 Temmuz sonunda yapılan seçimlerde, İşçi Partisi kazanmış, yâni Churchill iktidardan uzaklaştırılmıştı. Yeni hükûmetin ilk işlerinden bir tanesi, Hindistan'da seçimlere gitmek oldu.

Merkez Teşriî Meclisi için seçimler, çeşitli eyaletlerde Kasım-Aralık aylarında yapılmış ve sonuçlar 1 Ocak 1946 da ilân edilmiştir. (126)

124 Pencap Birlik Partisi (The Punjab Unionist Party), Müslümanları, Hindu-ları ve Sikh leri içine alan ve İkinci Dünya Savaşında İngiltereyi en çok desteklemiş olan bir siyasî parti idi.

125 SYMONDS, *op. cit.* s. 67

126 Bak., *Keasing's Contemporary Archives*, London: 1946-1948, cilt VI. ss. 7844-45 ve s. 7958

Seçimler hakikatte Pakistan fikri ile Birleşik Hindistan fikrinin çarpışması idi. Bunların sonucu da, seçmenlerin iki parti etrafında toplandığını göstermiştir. (127)

Gerçekten Müslüman Birliği Partisi, 1937 seçimlerinden beri çok kuvvetlendiğini ispat etmiş ve adetâ Kongrden intikam almıştır. Merkez Teşriî Meclisinde Müslümanlara ayrılan bütün sandalyaları Müslüman Birliği kazanmıştır.

Dört ay sonra yapılan eyalet Teşriî Meclisleri seçimlerinde de Müslümanlara ayrılan 495 sandalyadan 446 tanesini Müslüman Birliği kazanmıştır. (128)

Bu seçimlerin en önemli sonucu, Pakistan fikrinin artık çok gelişmiş olduğunu ve bundan dönmenin mümkün olmayacağını en açık bir şekilde ortaya koymasıdır.

C) *Kabine Heyeti* (129) :

Mart 1946 da İngiliz kabinesi, Lord Pethick-Lawrence, Sir Stafford Cripps ve Mr. A. V. Alexander adlarında üç bakandan müteşekkil bir heyeti Hindistan'a gönderdi. Kral Naibi Lord Wavell de bu heyetin fiilî üyesi durumunda idi.

Hindistan meselesi, İngiltere hükümetini son derece düşündürüyordu. Buna âcil bir hal çaresi bulmak için bu heyeti Hindistan'a göndermişti. Heyetin vazifesi, Hindistan anayasasının hazırlanmasında, bir Kurucu Meclis teşkilinde ve nihayet Teşriî Meclisin kurulmasında Kral Naibi'ne yardım etmektir.

Heyetin gönderilmesi, İngiltere'nin Hindistan meselesini halletmek istediğini gösterdiği için, Hindistan'da iyi karşılanmıştı. Hindistan'a gelen heyet, ilk üç hafta içinde halkla, daha sonra da Kongre ve Müslüman Birliği Partilerinin liderleriyle temas etmiştir. Her iki parti, heyetle görüşmeler yapmak için, dörder kişilik bir temsilci heyet seçmiştir. Kongre, kendisinin Hindulara münhasır bir parti olmadığını göstermek için iki Hindu, iki de kongreci Müslüman delege seçmişti. Partiler, heyetle görüşmeyi kabul etmekle heyetin teklif edeceği anayasayı da kabul etmiş olmayacaklarını önceden bildirmişlerdi. Çünkü, görüşmeler esnasında, gerek İngilizlerle Hindistanlılar, gerekse Kongre ile Müslüman

127 LUMBY, *op. cit.* s. 63 ve 68

128 Bu rakamlar SYMONDS, *op. cit.* s. 67 den alınmış olup, LUMBY, *op. cit.* s. 69 da verilen 492 ile 428 rakamlarını tutmamaktadır.

129 Kabine Heyeti hakkında daha fazla bilgi için bak., LUMBY, *op. cit.* ss. 71-106

Birliği arasında derin görüş ayrılıkları çıkması çok muhtemeldi. Nitekim 5 Mayıs'ta konferans toplanır toplanmaz bu görüş ayrılıkları hemen ortaya çıkmış ve 12 Mayıs'ta konferans hiçbir sonuca varmadan kapanmıştır.

Müslüman Birliği, İngilizlerin taksimi kabul ettirmeden çekilmelerini ve gerekirse kuvvet kullanarak Hindulara taksimi kabul ettirmelerini ve bir tek kurucu meclis değil de Hindistan için, ayrı ve Pakistan için ayrı olmak üzere iki Kurucu Meclis istiyordu. Bu arada, Hind Müslümanlarının, Pakistan'ı gerçekleştirebilmek için son damla kanlarına varıncaya kadar hazır olduğunu da, basın yoluyla, ilân ediyordu.

Kongre ise tam aksine, tek bir Kurucu Mecliste ısrar ediyor, İngilizlerin derhal çekilmelerini istiyordu. Pakistan meselesine gelince, İngilizler Hindistan'dan çekildikten sonra bunun, Birleşmiş Milletler dışında bir Milletlerarası Mahkemeye sunalacağını bildiriyordu.

Hiç bir anlaşmaya varılamadan görüşmelerin sona ermesi üzerine, heyet 16 Mayıs'ta kendi tekliflerini ileri sürdü. Bu teklifleriyle heyet, taksim ve birlik tezlerini bağdaştırmak ve Müslümanlarla Hinduları Kurucu Meclis teşkilinde işbirliği yapmalarını sağlamak amacını güdüyordu. Gerçekten bu plâna göre, Prenslikleri ve İngiliz Hindistanını içine alacak bir Hindistan Birliği ve bunun bir yürütme ve yaşama organı olacaktı. Dışışleri, Savunma ve Ulaştırma işleri bu birliğin yetkileri, diğer alanlar ise eyaletlerin yetkileri dahiline girecekti. Eyaletlerin de kendi yürütme ve yasama organları ve *gruplaşma hakları* olacaktı. Her grubun anayasası, onun yasama uzununun karariyle 10 yıllık devre sonunda değiştirilebileceğine dair hem Birliğin, hem de Grupların anayasalarına hükümler konacaktı.

Hindistan Birliği için Kurucu Meclis, Eyalet Meclislerince seçilecekti. Eyalet Meclisleri de, her bir milyon için bir temsilci olmak üzere, ayrı ayrı dinî camialar tarafından seçilmiş olacaktı. Eyalet temsilcileri, A grubu (Madras, Bombay, Birleşik Eyaletler, Bihar, Orissa, Merkez Eyaletleri), B grubu (Pencap, Kuzey Batı Sınır Eyaletleri, Sind) ve C grubu (Bengal ve Assam) olmak üzere üç gruba ayrılmış olacaktı. (130) Kurucu Meclisin ilk hazırlık çalışmasından sonra, eyalet delegeleri bu üç grupta toplanıp ilgili eyaletlerin anayasalarını hazırlayacaklar ve bunların bir grup anayasası olup olmayacağına karar vereceklerdi. Eğer bir grup anayasası olacaksa, hangi konularla ilgileneceğini tespit ede-

---

130 Son iki grup, Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelerin temsilcilerinden müteşekkildir.

cekler ve nihayet bütün Kurucu Meclis tekrar bir araya gelip Birliğin anayasasını hazırlayacaktı.

Bu arada Kral Naibi, memleketi anayasa hazırlanıncaya kadar idare etmek üzere, başlıca büyük partilerin temsilcilerinden müteşekkil bir geçici hükûmet kuracaktı.

Görüldüğü gibi, plân açıktan açığa bir Pakistan devleti kurmuyordu. Buna rağmen Müslüman Birliği, *gruplaşma hakkı* prensibi ile Müslümanların menfaatlerinin garanti altına alınmış olduğundan memnun kalmıştı. Plânın sonuna kadar götürüleceğine dair Kral Naibi'nden teminat aldıktan sonra 6 Haziran 1946 da Müslüman Birliği 16 Mayıs plânını kabul etmiş ve geçici hükûmete girmeye razı olmuştur.

Kongre ise plânın yalnız Kurucu Meclise dair olan kısmını kabul etmiş ve geçici hükûmete katılmayı reddetmiştir.

Bunun üzerine kabine heyeti, geçici hükûmet hakkındaki müzakereleri geri bıraktı; Kral Naibi ise devlet memurlarından müteşekkil bir başka hükûmet kurdu.

Müslüman Birliği, yeni bir İngiliz manevrası karşısında bırakılmıştı. Gerçekten Kral Naibi, sözünü tutmamıştı. Üstelik geçici hükûmetin 5 Kongre temsilcisi, 5 Müslüman Birliği ve 2 de diğer temsilciler olmak üzere 12 üyeden teşekkül edeceği bildirilmiş olduğu halde, sonradan bu da 6:5:3 şeklinde değiştirilmişti. Bunun üzerine 27 Temmuzda Müslüman Birliği, 16 Mayıs plânını kabul etmekten vazgeçtiğini bildirdi. Pakistan amacını gerçekleştirmek için artık «doğrudan doğruya hareket» etmeye karar verilmiştir. Bütün memlekette mitingler tertiplenerek plânın mahiyeti, İngiliz köleliğinin ve gelecekteki Hind hâkimiyetinin kötülükleri bütün Hind Müslümanlarına anlatıldı. Bununla beraber, bu «doğrudan doğruya hareket» kan dökülmesine kadar gitmemişti.

Fakat, Müslüman Birliği ilk defa olarak, anayasa metodlarını terk ediyor ve «doğrudan doğruya harekete» geçiyordu. (131) Müzakereler hiçbir fayda vermemişti.

Öte taraftan 10 Ağustos 1946 da, kongre plânın bütünü kabul etmiş ve 24 Ağustosta Kral Naibi başkan ve Nehru ikinci başkan olmak üzere sadece Kongre üyelerinden müteşekkil bir geçici hükûmet kurulmuştur.

Ezici Hindu çoğulduğundan müteşekkil bir merkezî hükûmetin kurulması, bardağı taşıran son damla oldu. Bunun üzerinedir ki, memle-

131 LUMBY, op. tic. s. 112

ketin birçok yerlerinde kanlı hâdiseler başlamıştır. Bu arada yalnız Kalkutta'da 4 bin, Bihar'da ise 5 bin kişi ölmüştür. (132)

Müslüman Birliği, bir müddet daha merkezî hükûmete girmemekte ısrar etti. Fakat bunun yine Müslümanların zararına olduğunu görerek bu ısrarından vazgeçti ve Ekim 1946 da Liyakat Ali Han başkanlığındaki 5 kişilik Müslüman Birliği temsilcileri hükûmette yerlerini aldılar. Bununla beraber, temsilcileri (133) seçilmiş olduğu halde, Müslüman Birliği kurucu meclise katılmadı. İlk defa 9 Aralık 1946 da toplanan Kurucu Meclis ise, teklif edilen gruplara ayrılmaksızın doğrudan doğruya bir anayasa hazırlamaya koyuldu. Bundan başka, Kurucu Meclis 22 Ocak 1947 de, bağımsız bir Hindistan Birliği kurulmasına dair bir karar sureti kabul etti.

Bunun üzerine Müslüman Birliği, Kurucu Meclisin çalışmalarının 16 Mayıs beyannamesine uymadığını, binaenaleyh kararlarının gayri meşru sayılacağını bildirdi ve bu Meclisi dağıtması için İngiltere nezdinde talepte bulundu. Öte taraftan Kongre ve Kurucu Meclise boykot ilân eden Müslüman Birliğinin, geçici merkezî hükûmetten de temsilcilerini geri çağırmasını istedi. Oysa ki, Müslüman Birliği kendi kararıyla geçici hükûmete katılmıştı ve ancak gene kendi kararı ile hükûmetten çekilebilirdi. Bu bakımdan, Kongrenin isteği «haddini bilmez» bir hareket olarak vasıflandırılmıştı.

Durum bu merkezde iken, İngiltere Başbakanı Mr. Attlee, 20 Şubat 1947 de çok önemli bir açıklamada bulunarak «İngiltere hükûmetinin en geç Haziran 1948 tarihine kadar Hindistan'dan çekileceğini» bildirdi.

Bu tarihî karar, hem Müslüman Birliği hem de Kongre tarafından iyi karşılanmış, yalnız her iki parti de iktidarın nasıl el değiştireceği hususundaki açıklamaların müphem olmasını tenkit etmişlerdir. (134)

Fakat işçi hükûmetinin bu kararına karşı en büyük tepki, İngiliz parlâmentosundaki muhafazakâr muhalefetten gelmiştir. Muhafazakârlar, Müslüman Birliği ve Kongre arasında bir anlaşma temin etmeden ve İngiltere'nin çekilme şartlarına dair bir anlaşma imzalamadan çekilme tarihini ilân etmenin yanlış bir hareket olduğunu ve bu 14 aylık devrenin bir anayasa hazırlamak için çok kısa geleceğini söyliyerek şiddet-

---

132 Sir S. CRIPPS tarafından 12 Aralık 1946 da Avam Kamarasında verilen istatistiklerden (Nakleden: SYMONDS, op. cit. s. 69)

133 LUMBY, op. cit. s. 113 e göre 73 tane, DUROSELLE, op. cit. 615 e göre 78 tane

134 LUMBY, op. cit. ss. 140-141

li tenkitlerde bulunmuşlarsa da sonunda 185 e karşı 337 oyla mağlup edilmişlerdir. (135)

İşçi hükûmeti, Hindistan'dan çekilme kararının ilânıyla beraber, aynı zamanda Kral Naibi Lord Wavell'in yerine Lord Mountbatten'in tâyin edileceğini de bildirmişti. Parlâmentoda bunun da sebebi sorulmuş fakat tatmin edici cevap alınamamıştı. Çok muhtemel olarak Lord Wavell ile işçi hükûmeti arasında derin fikir ayrılıkları vardı. O zaman hem İngiltere'de hem de Hindistan'da, herkes bu şekilde düşünmüştü. (136)

Yeni Kral Naibi Lord Mountbatten, 22 Mart 1947 de Yeni Delhi'ye geldi ve gelir gelmez görüşmelere başladı. Cinnah ve Gandhi de sık sık kendisini ziyaret ediyorlardı. Lord Mountbatten, durumun hiç te ümit verici olmadığını anlamakta gecikmedi. Gerçekten geçici hükûmette iki ayrı blok birbirine zıt birer politika tutturmuş, devlet memurları arasında ikilik almış yürümüşü. Memleketin her tarafında Hindu-Müslüman kargaşalıklarına ve çarpışlarına sık sık rastlanmakta, hava son derece elektrikli ve sinirler gergindi. İngiliz askerleri, Hindistan'ı terke hazırlanıyorlardı ve Hindistan ordusunun mâneviyatı bozulmuştu. (137)

Fakat ilk göze çarpan diğer önemli bir husus daha vardı ki, o da, 20 Şubat bildirisinden beri, Pakistan'ı gerçekleştirmek için Müslüman Birliğinin tutumunun daha da sertleşmiş olmasıydı. (138) Eğer taksim tezi kabul edilmezse, Hindistan'da bir iç harbin patlak vermesi artık mukadder gibi görünmekteydi. Böyle bir harp ise Hindistan'ın saldırgan ve açgözlü komşularını harekete getirebilir ve belki de bir Asya harbine varabilirdi. Herhalde, İngilizlerin taksimi kabul etmeden çekilip gitmeleri, Hindistan'ı bir karışıklık içine atacaktı, yâni Hindistan bir nevi «balkanlaştırılmış» olacaktı.

Durumun bir çıkmaza doğru gittiğini gören Kongre Partisi, nihayet Pakistan milletinin hakkını teslim etmek zorunda kaldı ve Lord Mountbatten'in de onaylaması ile 19 Nisan 1947 de Hindistan'ın Pakistan ve Hindistan diye ikiye bölünmesini kabul etti. (139) Fakat, son koz olarak, Hindistan'ın taksimini kabul ederken, bazı eyaletlerin de Pakistan ve Hindistan arasında taksim edilmesi şartını koymayı unutmadı. (140)

Müslüman Birliği, 1940 senesinden beri, Pakistan'ın sınırları içine

---

135 **Ibid.**, ss. 142-143

136 **Ibid.**, s. 144

137 SYMONDS, **op. cit.** s. 70

138 LUMBY, **op. cit.** s. 154

139 DUROSELLE, **op. cit.** s. 617

140 LUMBY, **op. cit.** ss. 155-156

altı eyaletin girmesini istemekteydi: Kuzey Batı Sınır Eyaleti, Blüci-tan, Sind, Pencap, Bengal ve Assam, Pencap ve Bengal eyaletlerinin bazı bölgelerinde oldukça kalabalık bir Hindu nüfusu da bulunduğundan şimdi Kongre Partisi, bu iki eyaletin de Pakistanla Hindistan arasında taksim edilmesini istiyordu.

Müslüman Birliği, bunu reddetti. Eğer böyle bir taksim kabul edilecek olursa diğer eyaletlerde de aynı yola başvurmak, mantıkî bir zaruret olacaktı. Gerçekten Hindistan'a bırakılan eyaletlerin bazılarında Müslümanlar yok değildi, hattâ bunların çoğunlukta olduğu bölgeler de vardı. Nitekim Birleşik Eyaletlerde ve Bombay eyaletinde Müslüman Birliği mensupları hemen böyle bir taksimi ileri sürmüşlerdi. Oysa ki, Cinnah'ın kanaatine göre, böyle bir yola gitmeksizin nüfuz mübadelesi hakkında bir anlaşmaya varılabılırdi. Kongrenin bunu kabul etmemesi üzerine Cinnah daha da ileri giderek, Pencap ve Bengal'in taksiminde ısrar edilecek olursa, Pakistan'ın doğu ve batı kısımlarını birbirleriyle birleştirecek bir koridor isteyeceğini ileri sürdü.

Bu nokta üzerinde Lord Mounbatten hakem rolü oynadı ve Yeni Delhi'de yapılan bir yuvarlak masa konferansı sırasında, 3 Haziran 1947 de, sunduğu plân hem Kongre, hem de Müslüman Birliği tarafından kabul edildi. (141) Bu plâna göre, Pakistan'ın sınırları içersine girmesi istenen eyaletler halkının fikri alınacak, yâni bir referandum yapılacaktı. Eğer halk, taksim lehinde oy verirse ondan sonra sınırları çizmek için Kral Naibi, bir *Sınırlar Komisyonu* kuracaktı. Lord Wavell, boş yere Müslüman Birliği ile Kongreyi uzlaştırmaya çalışmıştı. Onun helefi Mounbatten ise realiteyi daha iyi kavradı. Aynı zamanda İngiltere hükûmetine de Hindistan'ın taksimini kabul ettirdi. (142) Hindistan'da Pakistan ve Hindistan diye iki dominyonun kurulmasına dair İngiliz parlâmentosunun kabul ettiği kanunu 19 Temmuz 1947 de Kral da tasdik etti. Böylelikle kurulması kanunlaşan Dominyonlara, Commonwealth'ten çekilme hakkı da tanınmıştı. Bunun üzerine, evvelce ilân edildiği gibi, 1948 Haziranını dahi beklemeden, İngiliz askerlerinin 15 Ağustos 1947 de Hindistan'dan çekilecekleri bildirildi. Kral, VII. George, Hindistan İmparatoru olmaktan çıkıyordu ve Kral Naibi de 31 Mart 1948 tarihine kadar, «Genel Vali» sıfatı ile görevi başında kalacaktı. Fakat, Müslüman Birliğinin tavsiyesi üzerine Pakistan genel valisi olarak Cinnah tâyin edildiğinden Lord Mounbatten yalnız Hindistan Dominyonunun genel valisi olarak kalıyordu. (143)

141 DUROSELLE, *op. cit.* s. 617

142 *Encyclopédie Politique de la France et du Monde*, Paris: 1951, cilt. IV, s. 275

143 DUROSELLE, *op. cit.* s. 617

Haziran ve Temmuz aylarında yapılan seçimlerde, Kuzey Batı Sınır Eyaleti, Blücistan, Sind ve Assam Pakistan lehine oy vermişlerdir. Pencap'ın batı bölgesi Pakistan, doğu bölgesi Hindistan lehine, aynı şekise Bengal'in batı bölgesi Hindistan ve doğu bölgesi Pakistan lehine oy vermiştir. Yâni Bengal ve Pencap taksim ediliyor, öteki eyaletler ise bütünü ile Pakistan'a geçiyordu.

Bu seçimler sırasında Kuzey Batı Sınır Eyaletinde bambaşka bir hâdise ile karşılaşmıştır. Burada yaşayan Pathan kabileleri, Afganistan'ın da teşviki ile, ne Pakistan'a, ne Hindistan'a katılmak istemiyerek «Patanistan» adında ayrı bir devletin kurulmasını istemişlerdir. Afganistan bu kabileleri Afgan olarak telâkki ettiği için, Hindistan'ın paylaşıldığı bir sırada buraları kendine ilhaki düşünmüş, bunun için bir taraftan İngiltere ve Hindistan hükûmetlerine notalar gönderirken bir taraftan da kabileleri Pakistan'a katılmamaya teşvik etmiştir. (144) Bu mesele, bu sıklardan itibaren Pakistanla Afganistan arasında bir anlaşmazlık konusu olarak kalmış ve iki Müslüman devletin münasebetlerini zehirlemiştir. İşaret etmek gerekir ki, Pakistan'ın başına gaile çıkarmak maksadiyle, Hindistan da Afganistan'ın bu isteklerini daima desteklemiştir ve hattâ 5 Ocak 1950 tarihinde Afganistanla Hindistan arasında bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. (145)

Pencap eyaletinde de karışıklıklar çıkmış ve gittikçe büyümüştür. Sikhler tarafından çıkarılan bu karışıklıklar, daha sonra 1947 son baharında, ahali mübadelesi sırasında bir felâket halini almıştır.

Pakistan Kurucu Meclisi, 11 Ağustos 1947 de daha sonra Pakistan'ın başkenti olan Sind Eyaletinin Karaçi şehrinde toplanmış ve Cinnah Pakistan'ın ilk Genel Valisi olarak Kurucu Meclisi açmıştır. Geçici Pakistan hükûmetinin başına, uzun yıllar Müslüman Birliğinin Genel Sekreterliğini yapmış olan Cinnah'ın «sağ kolu» olarak adlandırılan Liyakat Ali Han getirilmiştir.

Nihayet 14 Ağustos (146) 1947 de büyük tezahürat ve sevinç arasında Pakistan Dominyonu kurulmuştur. Böylelikle Pakistan milleti, yıllardan beri uğrunda savaştığı en kutsal amacına ulaşmış ve bağımsızlığını, hürriyetini kazanmıştır.

---

144 LUMBY, *op cit.* s. 174

145 DUROSELLE, *op cit.* s. 617 (Not. 2) Pathanlar meselesi için ayrıca bak., Arnold FLETCHER, «Afghanistan: Highway of Conquest» *Currant History*, June, 1950

146 Bu tarih, her yıl Pakistan'ın Millî Bayramı olarak kutlanır.

Pakistan Dominyonu kurulur kurulmaz, büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Her şeyden önce, memleketin kaynaklarını Pakistan ve Hindistan arasında paylaşmak meselesi vardı. Ondan sonra sınırların, bilhassa Pencap ve Bengal sınırlarının çizilmesi, nihayet bazı Prenslüklerin bu iki Dominyondan hangisine katılacakları, yoksa bağımsız mı kalacakları meseleleri geliyordu.

1) Taksim Komitesi ve çalışmaları :

Birinci meseleyi halletmek için, Lord Mountbatten'ın başkanlığında iki Müslüman Birliği temsilcisinden (Liyakat Ali Han ve Abdur Rab Niştar) ve iki Kongre temsilcisinden (Sardar Patel ve Dr. Rajendra Prasad (147)) müteşekkil bir Taksim Komitesi veya Konseyi kuruldu. Bunun çeşitli uzmanlar komiteleri vardı. Taksim komitesi, bir koordinasyon komitesi (Steering Committee) kanalıyla meseleleri ilgili komite ve talî komitelere tevzi ediyordu.

Taksim işlerinin, çok karışık meseleler olduğu ilk anda anlaşılmıştı. Gerçekten, sivil ve askerî idareyi ve personeli, PTT. demiryolu şebekelerini, Hazine gelir ve borçlarını, Gümrükleri v.s. hepsini paylaşmak gerekti. Birçok güçlükler çıkmıştır. Meselâ, taksim sırasında ulaştırma işlerinin aksamadan yürütülmesine son derece ihtiyaç olduğu bir sırada demiryolu işçilerinden 73 bin tanesi Pakistan'dan Hindistan'a ve 85.500 tanesinin de Hindistan'dan Pakistan'a geçmiştir. Devlet dairelerinde, malsalara, sandalyalara varıncaya kadar bütün eşyaların listesi yapılmış, değerleri hesaplanmış ve paylaşılmıştır. Prensip itibarıyla Pakistan'ın bu çeşit müşterek malların % 17,5 i alması kararlaştırıldığı gibi, henüz ödenmemiş hazine borçlarının da % 17,5 ine katılması üzerinde anlaşıldı. (148) Gümrüklerin taksiminde Pakistan ile Hindistan arasında anlaşmazlıklar çıktığı gibi, harp malzemesinin ve askerî birliklerin taksiminde de büyük güçlüklerle karşılaşmıştır.

1857 Sipahi isyanından beri İngiltere, Hindistan'da sırf Müslümanlardan veya sırf Hindulardan müteşekkil askerî birlikleri kaldırıp, karma birlikler getirmiş ve bunların başlarına da birer İngiliz subayı, tâyin etmişti. Böylelikle tekrar bir isyanın çıkması önlenmek istenmişti. Şimdi orduyu taksim etmek bahis konusu olunca, her birlikteki Hindu ve Müslüman askerleri ayırıp, millî esaslara göre yeni birlikler teşkil etmek gerekti. Bu ise kolay olmamıştır. Üstelik ,iktidarın devredileceği

147 Daha sonra Hindistan Cumhurbaşkanı olarak seçilen zat.

148 SYMONDS, *op. cit.* s. 78

sırada veya dominyonların ilk kuruldukları zamanlarda memlekette sükûn ve asayişini korumak için orduya son derece ihtiyaç vardı. Nitekim bu sıralarda birçok kargaşalıklar çıkmıştır.

Sonra askerî depoların ve cephaneliklerin büyük bir kısmı, Hindistan topraklarında kalmıştı. Hindistan'ın, bunların bir kısmını Pakistan'a devretmesi gerekiyordu. Fakat, Pakistan'ı kendisinin müstakbel rakibi ve hattâ düşmanı olarak gören Hindistan, Pakistan'a silâh ve cephaneye göndermekten kaçınmıştır. Bu olay, iki yeni Dominyon arasında münasebetlerin bozulmasının sebeplerinden bir tanesidir.

Gene bu sırada, bilhassa Pencap Eyaletinde geniş ölçüde kargaşalıklar çıkmış, bunlar da yeni Pakistan Dominyonuna büyük güçlükler çıkarmışlardır. Silâhlı çeteler teşkil eden Sikh kabileleri, Pakistan'ın başına adetâ «belâ» kesilmişlerdi. Pakistan'ın hissesine düşen malzeme, Hindistan'dan Pakistan'a geçerken yolda bu çetelerin hücumuna uğramış ve büyük bir kısmı tahrip edilmiştir. Hemen hemen hiç yoktan teşkil edilen Pakistan Merkezî Hükûmetinin eline ancak kırtasiye ve mobilya kabilinden pek az bir şey geçmiştir. Herşeyin yeniden hazırlanması, yoktan yaratılması icabetmiştir.

Pakistan'ın karşılaştığı en büyük zorluklardan bir tanesi de, nüfus mübadelesi ve göçmenler meselesi idi. «Pakistan kurulduğu ilk günlerde tarihte eşine ender rastlanan 8 milyon kişilik bir göçmen akınına uğramıştır.» (149) Aynı şekilde Pakistan'dan Hindistan'a da göçler olmuştu, fakat Pakistan'a gelen göçmenler hem daha faylaydı, hem de Pakistan ekonomisine daha fazla yük olmuşlardır.

Gelen göçmenleri barındırmak, iş sahibi etmek ve müstahsil hale sokmak çok büyük gayretler istedi. Bir Pakistan «Mülteciler Bakanlığı» kuruldu. İnsan üstü gayretler sarfedilerek göçmenler iskân edilip, müstahsil hale getirildiler. Yalnız ne var ki, bu yerinden yurdundan olan insanların yarım milyon kadarı yolda ölmüş, ekserisi kadın olmak üzere 50 bin kadarı da çeteciler tarafından kaçırılmıştır. (150)

Diğer taraftan Hinduların Pakistan'dan gitmeleri de ayrı güçlükler doğurmuştur. Pakistan bölgelerindeki ticaret ve endüstrinin büyük bir kısmı bunların elindeydi. Bunların kütle halinde göçleri, ekonomide telâfisi uzun zaman ihtiyaç gösteren bir açık meydana getirmiştir. Pakistan

149 «Kaid-i Âzam Muhammed Ali Cinnah», **Pakistan Postası**, 1 Ocak 1958, sayı 116, s. 5

150 Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği tarafından hazırlanan, **Pakistan**, İstanbul: 1950 s. 6

bankalarında ekseriyetle Hindu memurlar çalışmakta idi. Bunların işlerinden ayrılmaları, bazı dairelerin kapanmasına, bazılarının da fena işlemesine sebep oldu. (151)

2) Sınırlar Komisyonu ve çalışmaları :

İktidarın devralındığı sırada ortaya çıkan en önemli meselelerden bir tanesi de Pencap ve Bengal sınırlarının çizilmesi idi. Yukarıda belirtildiği gibi, bu iki eyaletin Hindistan ve Pakistan arasında taksim edilmesi kararlaştırılmıştı ama henüz sınırları çizilmemişti. Bu iş için, Sir Cyril Radcliffe (152) in başkanlığında eşit sayıda Hindu ve Müslüman temsilcilerinden müteşekkil bir Sınırlar Komisyonu teşkil edilmişti. Fakat Hindu ve Müslüman temsilcileri arasında hiçbir zaman anlaşma olmadığı için, sınırların çizilmesinde kararları hep Sir Radcliffe vermiştir. İşaret etmek gerekir ki, Radcliffe daima Hindistan'ı kayırmış ve verdiği kararlar hep Pakistan'ın zararına olmuştur. Bu arada Müslümanların çoğunlukta olduğu Pencap'ın Gurdaspur bölgesini Doğu Pencap'a yâni Hindistan'a vermiş, böylelikle Hindistan'ı ilerde büyük bir anlaşmazlık konusu olacak olan Keşmir ile sınır komşusu yapmıştır. Eğer Pencap sınırı çizilirken âdil davranılıp Pakistan aleyhine karar verilmiş olsaydı Hindistan'ın Keşmirle irtibatı kesilmiş ve Keşmir güneyden de Pakistan topraklarıyla çevrilmiş olacaktı. Bu durumda, belki de Keşmir meselesi daha başka bir şekil alacaktı.

Bununla beraber, Radcliffe'in çizdiği sınırları Pakistan da kabul etmiş ve sınırlar meselesi böylece kapanmıştır. Fakat bu defa, daha çetin meseleler ortaya çıkmıştır ki, o da Prenslüklerin durumu idi.

3) Prenslükler'in durumu :

Sayıları 500 den fazla olan Prenslükler, Hindistan Bağımsızlık Kanunu gereğince serbest bırakılmışlardı, bunlar bağımsızlıklarını ilân edebilecekleri gibi, Dominyonlardan birine veya diğerine de katılabilirlerdi. Fakat bunların serbestisi sadece nazariyatta idi. Bunu bildiği için Lord Mountbatten, daha Kral Naibliği sırasında bunların Hindistan'a veya Pakistan'a katılmalarını tavsiye etmişti. Gerçekten bunlardan bir kısmı Hindistan'a daha az bir kısmı ise Pakistan'a katılmaya karar vermişlerdir. Pakistan'a katılan altı Prenslüğün nüfuslarının toplamı 2 milyon kadardı. (153) Fakat bu Prenslüklerden bilhassa üç tanesi Hindistanla

151 Ibid., s. 7

152 Aralık 1956 da Kıbrıs için Anayasa projesini hazırlayan zat.

153 SYMONDS, op. cit. s. 86

Pakistan arasında şiddetli anlaşmazlık konusu olmuştur ki bunlar, Cunnagat, Haydarabad ve Keşmir idi.

A) *Cunnagat meselesi :*

Anlaşmazlık konusu olan Prenslüklerden bir tanesi Cunnagat idi. Bu Prenslüğün 800 bin kadar olan nüfusunun çoğunluğu Hindu, fakat başındaki Prens (Nawab) Müslümandı. Karadan Hindistan topraklarıyla çevrilmiş bulunan ve ancak denizden Pakistanla irtibat temin edebilen bu Prenslük, başındaki Nawabın kararıyla Eylül 1947 de Pakistan'a katılmaya karar verdi. Bunun üzerine halkın bir kısmı ayaklanarak Hindistan ordusunu dâvet etti. Hindistan'ın tertiplemediği bir plebisit, halkın çoğunluğunun Hindistanla birleşmek istediğini gösterdi ve Hindistan bu Prenslüğü kendisine kattı. Hindistan'ın bu hareketini Pakistan Güvenlik Konseyine şikâyet etti. Fakat Cunnagat ta Hindistan'a bağlanmış olarak kaldı.

B) *Haydarabad meselesi :*

Haydarabad'ın durumu da, geniş çapta, Cunnagat'ın durumuna benzer. Halkın çoğunluğu Hindu, başındaki Prens (Nizam), Müslümandı. Yalnız Haydarabad, Cunnagat'tan daha önemlidir. Hindistan'ın en büyük Nizamlığı olan Haydarabad'ın nüfusu, 16 milyonu buluyordu. Sonra burası Müslümanların en önemli kültür merkezlerinden biri ve eski Türk-Moğol İmparatorluğunun sembolü, son kalesi idi. Ne var ki, Haydarabad Nizamlığının durumu Cunnagat'dan daha kötü idi, çünkü her taraftan Hindistan topraklarıyla çevrilmişti ve Pakistanla ne karadan, ne de denizden hiçbir irtibatı yoktu. Buna rağmen Müslüman ahalisi, Pakistan'a sempati besliyor ve hattâ Pakistanla birleşmek istiyordu. Nizam ve *İttihad-ül-Müslimin* partisi, bağımsız kalmak istedi. Hindistanla Statükonun muhafazası için bir yıllık bir andlaşma imzalandı.

Fakat daha andlaşma müddeti bitmeden Ağustos 1948 de Hindistan orduları Haydarabad'a girdiler. Nizam'ın orduları dört gün kadar dayandırdıktan sonra teslim oldular ve böylelikle bu önemli Müslüman devleti de Hindistanla birleştirilmiş oldu.

Hindistan'ın bu hareketi, Pakistan'da derin infial uyandırmıştır.

C) *Keşmir meselesi : (154)*

Pakistanla Hindistan arasında en büyük anlaşmazlık Keşmir yüzünden çıkmıştır ve bugüne kadar halledilememiştir.

---

154 Keşmir hakkında en önemli eserlerden birisi olarak bak. 1948 Birleşmiş Milletler Keşmir Komisyonu başkanı Josef KORBEL tarafından yazılan **Danger in Kashmir**, Princeton; 1954 Burada, Keşmir meselesine yalnız dokunuşla yetinilecektir. Bu önemli meselenin daha sonraki gelişmelerini bir başka yazıda ele almayı düşünmekteyim.

Keşmir, Çin, Hindistan ve Tibet ile komşu olması ve Sovyet Rusya'ya da birkaç kilometrelik bir mesafede bulunması bakımından Pakistan için önemli stratejik bir bölgedir. Aynı zamanda Batı Pakistan'ı sulayan belli başlı suların kaynağı Keşmir'den çıkmakta ve Keşmir ile Pakistan arasında kara ve demiryolları bakımından sıkı münasebet vardır.

Haydarabad ve Cunnagat'ın aksine, 4 milyon kadar olan nüfusunun % 85 i Müslümandır. «Nüfus bakımından olduğu gibi, coğrafi bakımdan da Keşmir mantıkan Pakistan'ın bir parçasıdır.» (155) Fakat başında bir Hindu Mihraca'nın bulunması, kendisinin ve miktarı genel nüfusa nazaran pek az olan Hindu azınlığın Hindistan tarafından ısrarla desteklenmesi Keşmir meselesini bir çıkmaza sokmuştur.

Keşmir meselesini daha da karışık bir hale sokan bir unsur daha vardı ki, o da «Keşmir Aslanı» denen Şeyh Muhamed Abdullah adında faal bir siyaset adamının bulunması idi.

Pakistan ve Hindistan Dominyonlarının kurulması kararlaştırıldığı sırada, Keşmir için iki ihtimal vardı : Ya bu dominyonlardan birine katılmak, yahut ta bağımsız kalmak. Pakistan'a katılmak, Mihraca'nın ve Hindu azınlığının işine gelmiyordu. Hindistanla birleşmeyi ise Müslüman halk istemiyordu. Dış yardımlarla yaşadığı için, Keşmir'in tam bağımsız kalması ve «Asya'nın İsviçresi» olmaya özenmesi ise büsbütün güçtü. Fakat âcil bir karar vermek te gerektiğinden daha Haziran 1947 de Lord Mounbatten, Mihracaya bağımsızlığını ilân etmemesi ve dominyonlardan birine katılmasını söyledi ve Pakistan'a katılmasını, Hindistan'ın gayri dostane bir hareket olarak telâkki etmiyeceğini bildirdi. (156)

Fakat Mihraca, Pakistan'a katılmadığı gibi, etrafında bulunan nüfuzlu Hindu azınlığının tesiriyle Hindistan'a karşı yakın ilgi gösterdi. Bu sırada Mihraca'nın Hindistanla birleşeceği söylentisi çıktı. Esasen öteden beri Pakistan'a katılmak isteyen Müslüman halk ayaklanarak bir «Azad Keşmir» hükûmeti ve bir ordu kurdu. Hükûmetin başına Sandar İbrahim adında bir zat getirildi. (157) Mihraca'nın hemen hemen yalnız

---

155 Sir William BARTON, «Pakistan's Claim to Kashmir», **Foreign Affairs**, Ocak 1950, s. 299

156 LUMBY, *op. cit.* ss. 244-245

157 DUROSELLE, *op. cit.* s. 619

Hindulardan ve Sikhlerden müteşekkil ordusu ile Azad Keşmir ordusu arasında başlayan çarpışmalarda, Azad Keşmirlilere yardım etmek maksadiyle Pakistan tarafından gelen silâhlı Pathan kabileleri Ekim 1947 de Keşmir'e geldiler. Mihraca, Keşmir'in başkenti olan Srinagar'ı terkedip memleketin güney bölgesine, Jummu'ya kaçtı. Burada 24 Ekim 1947 de Hindistanla birleşmeye karar verdi ve Hindistan ordularını Keşmir'e dâvet etti.

Hindistan, Cunnagat ve Haydarabad meselelerindeki tutumunun tam aksine bir siyaset takibederek, Mihraca'nın isteği üzerine Hindu azınlığının «can ve mallarını... korumak» bahanesiyle çabucak Srinagar'a havadan asker indirdi.

Pakistan da Azad Keşmir ordusunu el altından desteklediğinden, Hindistanla Pakistan arasında, resmen ilân edilmemekle beraber, bir harp başlamış oldu.

İşaret etmek gerekir ki, Commonwealth'in lideri olarak Dominyonlar arasında bir arabuluculuk rolü oynaması ve meseleye bir hal çaresi bulmaya çalışması gereken İngiltere, Haydarabad'ın Hindistan tarafından işgaline bir ses çıkarmadığı gibi, bu meseleye de hiç müdahale etmemiştir. (158)

Pakistan'ın, meseleyi Birleşmiş Milletlere götüreceği bir sırada, Hindistan daha çabuk davranarak 1 Ocak 1948 tarihinde, Birleşmiş Milletler andlaşmasınının 35. maddesine dayanarak Güvenlik Konseyine başvurmuştur. (159) Böylelikle Milletlerarası bir mesele haline gelen Keşmir'de, Birleşmiş Milletlerin aracılığıyla 1 Ocak 1949 da bir mütâreke imzalanmıştır. Fakat, Haydarabad ve Cunnagat meselelerinde halk oyuna dayanan Hindistan, Keşmir meselesinde Pakistan'ın da aynı şekilde hareket etmesini bir türlü kabul etmemiştir.

Öte taraftan, Pakistan'ın iktisadî ve siyasî güvenliği bakımından Keşmir hayati önemi haizdir. Bu yüzden denilebilir ki, Pakistan'ın bütün dış politikasınının ağırlık merkezini bu mesele teşkil etmektedir. (160)

Fakat, on yıldan beri Keşmir, bir «kördüğüm» olarak kalmış, görüşmeler, arabuluculuklar... hiçbir fayda vermemiştir.

VIII — SONUÇ :

Asya'da 1498 de Vasco de Gama'nın Hindistan'a gelişiyle başlayan sömürgecilik, XX. yüzyılın ortasına doğru sona ermiş ve Asya'nın ha-

158 BARTON, *op. cit.* s. 307

159 Keşmir Hakkında Hindistan görüşü için bak. **India and The United Nations**, New-York: 1957, ss. 122-135

160 SYMONDS, *op. cit.* s. 87

ritası yeni baştan çizilmiştir. Bu arada, Hindistan da yeni «millî» sınırlara kavuşmuştur.

İngilizlerin Hindistan'a girişleri sızma yoluyla yavaş yavaş, fakat buradan çıkışları oldukça anî olmuştur. Doğu Hind Kumpanyasının (1600-1857) istilâsını iki yüz elli yılda tamamladığı Hindistan'ı, İngiltere hükûmeti ancak doksan yıl (1857-1947) elinde tutabilmiş ve gelişen bağımsızlık ve milliyetçilik hareketi karşısında çabucak bu ülkeyi bırakıp gitmiştir.

İngilizlerin gidişiyle Hindistan yarımadasında bir «ikiz» doğmuştur : Pakistan ve Hindistan.

Hindistan'ın «taksimi» ve Pakistan ve Hindistan diye iki ayrı devletin doğması üzerine çok şey söylenmiştir. Pakistan fikrinin ortaya atıldığı zaman, bunun Hindistan'ın iktisadî ve coğrafî bütünlüğünü ihlâl ve tarihin mantığına aykırılık demek olacağını iddia edenler, bu fikrin gerçekleşmesinden sonra da çok şey söylemişlerdir. Bazı kimseler, Pakistan'ı, İngilizlerin «parçala ve hükmet» siyasetinin, bazıları da «Cinnah'ın gururunun» bir eseri olarak göstermekte ve bu yeni devletin iktisaden yaşayamayacağını iddia etmektedirler.

Gerçi bu hususta kesin hüküm vermek için henüz erkendir. «Taksim» olayını isabetle yorumlamak ve sonucu hakkında kesin hüküm vermek işi, geleceğin tarihçisine düşer... Fakat bence, yukarıda söylenenler, birer iddia olarak kalacak gibi görünüyor. Çünkü, Hindularla Müslümanlar arasında, her bakımdan derin ayrıklar olduğu bir gerçektir. Bu iki camianın, yüzyıllardır, bir arada yaşamalarına rağmen, birbirine ısınmadıkları da bir gerçektir. Şu halde, şekli ne olursa olsun, kurulacak bir «Birleşik Hindistan» içinde de Müslümanlarla Hinduların samimî münasebetler kurmaları güç olacaktı ve Müslümanlar bu devlet içinde bir «azınlık» olarak kalacaklardı.

Fakat, 100 milyonluk bir kütle, «azınlık» sayılmak için fazla değildir? Bu kadar büyük bir «azınlık», dünyanın neresinde ve tarihin hangi devrinde görülmüştür? Üstelik bu kütle, millet olabilmek için bütün vasıfları haizdi ve bir ayrı devlet kurmak istiyordu. Şu halde ona «azınlık» muamelesi yapmak ta hakkaniyete ve mantığa aykırı olmaz mıydı? Pakistan, ne sadece İngilizlerin «parçala ve hükmet» siyasetinin ve ne de Cinnah'ın gururunun bir eseridir. Ortada, 100 milyonluk bir kütle vardı. Seyid Ahmed Han, bu kütleyle uyarmış, uyandırmıştır. İktibal, ona «millî benlik» şuurunu vermiştir. Nihayet, Cinnah ta onu dağınıklıktan kurtarıp bir nokta etrafında toplamış ve bağımsızlığa ulaştırmıştır. Pakistan, bu şekilde doğmuştur. Pakistanlıların bu kurtuluş

ve hürriyet savaşında büyük bir öndere ihtiyaçları vardı. Onu da Cinnah'ın şahsında bulmuşlardır. Tarihin en büyük siyasî zaferlerinden birini kazanarak Cinnah, Pakistan'ı kuvveden fiile çıkarmıştır. Fakat, Cinnah'ı çıkarana da Pakistan milletidir. Büyük milletlerin olağanüstü durumlarda büyük adamlar çıkarmaları da tabiidir.

Kısacası, İngilizler Hindistan'a girdikleri zaman burada bir Müslüman İmparatorluk bulmuşlardı. Çıkarken de bir Müslüman devlet bırakmak zorunda kalmışlardır. Ve bu Müslüman devlet, Türk-Moğol İmparatorluğu gibi, bütün Hindistan'a değil, sadece Müslümanların çoğunlukta buldukları bölgelere hükmetmek istemektedir. Şu halde Pakistan'ın doğusunda bence bir gayri tabiiyet ve mantıksızlık yoktur. Bunu bir «anachronisme» olarak saymak ta mümkün değildir.

Her ne olursa olsun Pakistan doğmuştur. Bu genç devletin bir çok problemleri olduğu bir gerçektir. (161) Halk cahildir ve bağımsız devlet idaresinde tecrübesizdir. Yeni fikirler daha kökleşmemiş ve belli bir şekil almamıştır. Uzun bir sömürgeci idarenin miras bıraktığı şiddetli bir fakirlik hüküm sürmektedir. Endüstri yeni yeni doğmaktadır. Memleketin kaynakları, henüz işlenmemektedir, veya çok azı işlenmektedir. Bu iç, iktisadî içtimaî, siyasî derter yanında dış problemler de vardır. Doğdukları günden beri, Pakistan ve Hindistan «ikiz» kardeşleri, birbirlerinin can düşmanıdırlar. Ortada Keşmir meselesi denen bir «kördüğüm» vardır. Pakistan'daki 9 milyon Hindu'ya karşılık, Hindistan'da 40 milyona yakın Müslüman azınlığı kalmıştır...

Fakat, her şeye rağmen Pakistan 11 yıldan beri yaşamaktadır ve yaşama gücünü ispat etmiştir. Dünya politikasında da faal bir rol alan Pakistan, 1953 te Güvenlik Konseyine üye seçilmiştir. Hindistan'ın «aktif tarafsızlık» politikasına karşılık, Pakistan, Hür dünya ile sıkı işbirliği yapmaktadır. Bugün, bir taraftan Bağdat Paktı'nın üyesi olduğu gibi, diğer taraftan da Güney Doğu Asya Savunma Paktının üyesidir. Yâni Pakistan, SEATO'yu, Bağdat Paktına, dolayısıyla NATO'ya bağlayan bir halka durumundadır. Bu bakımdan, Batı savunma sisteminin önemli bir üyesidir.

Nihayet şunu da ilâve etmek gerekir ki, kuruluşundan beri Pakistan ile Türkiye arasında gayet samimî bir dostluk münasebeti vardır. Bu münasebet, Eylül 1955 te Pakistan'ın Bağdat Paktına girişiyle daha da kuvvetlenmiştir.

161 Bu yazının baskıya verildiği bir sırada, 7 Ekim 1958 günü, Pakistan'da bir «hükümet darbesi» başka bir deyimle «kanısız bir ihtilâl» olmuştur. Bu hususta bak. BİLÂL N. ŞİMŞİR, «Son Pakistan Olaylarının Mahiyeti ve Önemi», *Forum*, 1 Aralık 1958, s. 113